

OCENIAM, UCZĄC
PORADNIK DLA NAUCZYCIELI EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

---

pod redakcją Danuty Sterny

OCENIAM, UCZĄC

PORADNIK DLA NAUCZYCIELI EDUKACJI Wczesnoszkolnej

OCENIAM, UCZĄC
PORADNIK DLA NAUCZYCIELI EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

---

pod redakcją Danuty Sterny

Warszawa 2015

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Oceniam, ucząc. Poradnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej

autorki: Bogusława Jastrząb, Maria Lewandowska, Katarzyna Młodożeńec,
Ewa Nawrocka, Danuta Sterna, Agnieszka Zagdańska, Beata Zwierzyńska

pod redakcją Danuty Sterny

korekta: Agata Ludwikowska

Niniejsza publikacja stanowi część książki *Oceniam, pomagając się uczyć*, która zostanie wydana przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2015 roku.

Teksty w niniejszej publikacji są udostępniane na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska. Materiały w niej zawarte powstały w ramach programu Szkoła Ucząca Się prowadzonego przez Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej oraz Polsko-Amerykańską Fundację Wolności.

Druk materiału sfinansowano w ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”, Priorytet III, Wysoka jakość systemu oświaty. Projekt jest realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie (lider projektu) w partnerstwie z Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Druk współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

ISBN 978-83-64602-40-5

Egzemplarz bezpłatny

SPIS RZECZY

Wstęp Danuta Sterna	7
1. <i>Kryteria oceniania</i> Maria Lewandowska	11
2. <i>Planowanie oceniania przy pomocy tabel</i> Justyna Wiśniewska.....	19
3. <i>Wykorzystanie procedur</i> Ewa Nawrocka	23
4. <i>Pisemna informacja zwrotna</i> Agnieszka Zagdańska, Ewa Nawrocka.....	27
5. <i>Szybka, bieżąca informacja zwrotna</i> Maria Lewandowska	49
6. <i>Monitorowanie pracy ucznia</i> Bogusława Jastrząb	55
7. <i>Technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) pomocne w udzielaniu informacji zwrotnej</i> Beata Zwierzyńska.....	59
8. <i>Uczniowskie portfolio</i> Katarzyna Młodożeniec.....	63

WSTĘP

Danuta Sterna, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Poradnik ten powstał z dostrzeżonej przez nas i przez nauczycieli pracujących w *Szkołach Uczących Się* ogromnej potrzeby zmiany. Chcemy pokazać, jak można przekazywać uczniom ocenę ich pracy, wiedzy i osiągnięć, która pomaga się uczyć, a nie etykietuje i demotywuje, jak ma to miejsce w wypadku niewiele mówiących stopni. Wydaje nam się to szczególnie ważne w wypadku najmłodszych uczniów, dla których konsekwencje wynikające z rywalizacji i motywowania do uczenia się poprzez stopnie mogą być nieodwracalne i trwale zaważyć na ich stosunku do nauki.

Wyrażając swoje poparcie dla koalicji „Dziecko bez stopni” Komitet Psychologii PAN w następujący sposób uzasadniał odejście od stopni na rzecz oceny kształtującej w ocenianiu bieżącym:

Ocena ze strony nauczyciela odgrywa swoją formatywną rolę, czyli jest prorozwojowa, tylko wtedy gdy dostarcza dziecku informacji pomagających mu się uczyć, a więc umożliwia (1) uświadomienie sobie, co robi dobrze, a co źle, (2) zrozumienie istoty popełnianych błędów, (3) wskazuje drogi poprawy, ale przede wszystkim (4) wskazuje, w czym dziecko jest kompetentne, co osiągnęło dzięki swemu wysiłkowi. Taki sposób oceniania wzmacnia wytrwałość uczącego się dziecka, buduje jego poczucie sprawstwa, w tym odpowiedzialności za własne działania, a w efekcie kształtuje zdolność samoregulacji, tak ważną w kolejnych etapach kształcenia oraz w życiu. Ocena według stopni, szczególnie gdy jest jedyną albo najczęstszą formą oceniania, nie niesie ze sobą prorozwojowej informacji zwrotnej dla dziecka,

w głównej mierze służy porównywaniu dzieci ze sobą. We wczesnym etapie edukacji, kiedy dzieci dopiero opanowują różne strategie uczenia się, nie pomaga im w tym procesie, a w przypadku dzieci natrafiających na różnorodne trudności w uczeniu się może hamować ich motywację i być wręcz źródłem ich bezradności.

Ocenianie opisowe może początkowo być uciążliwe dla nauczyciela, ale niesie ze sobą cenne dla niego informacje. Pomaga mu w dobieraniu trafnych do potrzeb dzieci metod wspomagania ich rozwoju, szczególnie w zakresie strategii uczenia się, metod pomocy w sytuacjach doświadczania przez dzieci trudności w uczeniu się, a także metod rozwijania ich specjalnych zdolności i talentów.¹

Zdajemy sobie sprawę, że prowadzenie oceniania przy pomocy informacji pomagającej się uczyć może być trudne i czasochłonne dla nauczycieli. W programie *Szkoła Ucząca Się* prowadzonym wspólnie przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Polsko Amerykańską Fundację Wolności staramy się od wielu lat wprowadzać w szkołach ocenianie kształtujące. Centralnym procesem oceniania kształtującego jest przekazywanie uczniom informacji zwrotnej pomagającej im się uczyć. Dlatego wraz z nauczycielkami edukacji wczesnoszkolnej napisałyśmy poradnik do oceny rozwojowej, który pokazuje, jak może wyglądać współpraca zarówno z uczniami, jak i z rodzicami wspierana innymi metodami oceniania.

Każdy z rozdziałów niniejszej publikacji ilustrujemy autentycznymi przykładami ocen rozwojowych nadesłanymi przez nauczycielki edukacji wczesnoszkolnej.

Poradnik zaczynamy od wskazówek dotyczących ustalenia celów lekcji i kryteriów sukcesu do lekcji i do zadania. Rozdział drugi poświęcony jest planowaniu pracy z uczniami za pomocą tabel – tak zwanych „rubryk”². W rozdziale *Wykorzystanie procedur* podajemy przykłady nauczania za pomocą procedur. Rozdział o pisemnej informacji zwrotnej ilustrowany jest przykładami z praktyki szkolnej. Są to prace uczniów z komentarzami nauczycielek. Nie chcemy, by stanowiły one wzorce, a jedynie przykłady, które mogą

---

¹ Stanowisko Komitetu Psychologii PAN w odniesieniu do inicjatywy „Dziecko bez stopni” przyjęte na zebraniu plenarnym 27 listopada 2014 roku w Warszawie. Zob. <https://dzieckobezstopni.pl/node/36> [dostęp: 20.02.2015].

zachęcać do poszukiwania własnych rozwiązań i doskonalenia tych obecnie stosowanych.

Niektóre komentarze do prac uczniów są dosyć obszerne, ale radziłybyśmy ograniczyć treść oceny rozwojowej do kilku zdań. Lepiej przekazać uczniowi krótszą informację, na którą łatwiej odpowie pozytywnym działaniem, niż odnieść się do jego pracy zbyt szeroko, ale nie osiągając zamierzonego efektu. Zasada *less is more* (*mniej znaczy więcej*), ma zastosowanie również tutaj. Trzeba pamiętać, że na pierwszym etapie edukacji mamy do czynienia z małymi dziećmi, których zdolność do przyswajania wielu uwag i wskazówek jest ograniczona. Ponieważ większość uczniów w klasach I–III nie potrafi jeszcze sprawnie czytać, oceny kierowane są też do ich rodziców. Mogą oni odczytać je dziecku i skorzystać z nich, by skuteczniej pomóc mu w uczeniu się.

Prosimy również o zwrócenie uwagi na sformułowania typu: „szkoda, że...”, „niestety zapomniałeś o...”, „ale...”. Naszym zdaniem takie zwroty nie służą motywowaniu uczniów do poprawy i zmiany. W niektórych przykładach występują niestety takie zapisy, gdyż są one głęboko zakorzenione w kulturze szkolnej. Zalecamy także unikanie ogólnych ocen „na plus” lub „na minus”. Zbyt ogólne mogą być również pochwały typu „bardzo ładnie wykonałeś zadanie” lub „dobra praca”. Nauczyciel powinien wyjaśnić, dlaczego pracę uznaje za dobrą oraz co stanowi jej mocne strony.

Mimo to nie chciałyśmy poprawiać komentarzy nauczycieli i zostawiłyśmy ich oceny w ich oryginalnym brzmieniu. Przykłady informacji zwrotnych zostały podzielone na kategorie, ale na pewno nie jest to wyczerpująca klasyfikacja. Jesteśmy przekonane, że nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej stosują różnorodne formy pisemnej oceny rozwojowej.

Rozdział piąty poświęcony jest ocenie bieżącej, której dokonuje nauczyciel podczas każdej lekcji. Rozdział szósty dotyczy monitorowania przez nauczyciela procesu uczenia się uczniów i dostosowywaniu stosowanych metod do wniosków wyciągniętych z tej obserwacji. Ten dział stanowi drugą część oceniania kształtującego. W rozdziale siódmym przedstawiamy kilka wskazówek dotyczących użycia technologii informacyjno-komunikacyjnych podczas przygotowywania i przekazywania uczniowi oceny rozwojowej.

Ostatni rozdział poświęcony jest dokumentowaniu oceny rozwojowej w uczniowskim portfolio.

Chciałybyśmy, aby poradnik pomógł nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej w formułowaniu i przekazywaniu uczniom i ich rodzicom oceny rozwojowej w formie opisowej. Zapraszamy do dyskusji i dzielenia się własnymi przykładami takiej oceny. Czekamy na wiadomości wysłane na adres sus@ceo.org.pl z dopiskiem „ocena rozwojowa”.

1. KRYTERIA OCENIANIA²

Maria Lewandowska, Zespół Szkół w Soli

Ocenianie kształtujące wspomaga proces uczenia się. Stosowanie go trzeba zacząć od określenia celów i kryteriów, czyli od pierwszej strategii, którą z perspektywy ucznia można opisać w ten sposób: „Lepiej się uczyć, jeśli wiem, po co i czego mam się nauczyć”. Strategia ta jest dwuczłonowa, łączy cele (po co?) i kryteria sukcesu (czego?). Rozpatrując ją, warto zwrócić uwagę na różnicę między celem, a kryteriami sukcesu (zwanymi czasami „nacobezu” od „na co będę zwracać uwagę”). Cel stanowić ma umiejętność, którą uczeń powinien opanować, to planowany efekt procesu uczenia się, zaś kryteria sukcesu to wskazówka, po czym uczeń i nauczyciel mają poznać, że cele zostały osiągnięte.

Przykład celu i kryteriów z edukacji polonistycznej w klasie I podany przez Katarzynę Młodożeniec, nauczycielkę Szkoły Podstawowej nr 9 STO w Warszawie:

Cel: Wiem, co zrobić, żeby moje „E” było ekstra.

Kryteria:

- Rozpoznaję w tekście literę „e”, „E” pisaną i drukowaną.
- Piszę w liniaturze, pamiętam o jej miejscu na liniaturze i mieszczaniu się w liniaturze.

---

² Rozdział opracowano na podstawie książki Danuty Sterny *Uczę (się) w szkole*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014. Tę oraz inne publikacje wydane w ramach programu *Aktywna edukacja* można przeczytać online lub pobrać w formie e-booka ze strony <http://www.ceo.org.pl/pl/cyfrowaszkola/materialy/publikacje>.

Warto zwrócić uwagę, że kryteria nie są instrukcją lub poleceniem do zadania, jak również nie są podaniem procedury do wykonania zadania (więcej na ten temat w rozdziale trzecim).

Planując lekcję, nauczyciel powinien zastanowić się, w jakim kierunku zmierza ze swoimi uczniami, po co chce ich nauczyć danego zagadnienia, do czego to będzie dla nich przydatne (teraz czy w przyszłości), oraz co już w tym zakresie oni wiedzą i potrafią. Najlepiej, gdy cel towarzyszy uczniom od początku lekcji aż po jej koniec. Aby uczeń osiągnął sukces, powinien wiedzieć, dokąd prowadzi go nauczyciel, a to znaczy, że ma on prawo znać cel swojej nauki. Oczywiście nie zawsze jest łatwo tak sformułować cel, aby był on w pełni zrozumiały dla uczniów klas I–III. Jest to szczególnie trudne w przypadku uczniów klasy pierwszej, ponieważ nie potrafią oni jeszcze pisać i czytać. W takiej sytuacji można posiłkować się piktoqramami, zdjęciami lub innym rodzajem prezentacji graficznej.

Przykład sposobu przekazywania uczniom celów oraz nacobezu do lekcji, zaproponowany przez Katarzynę Młodożeniec:

Nutka – nauczę się śpiewać piosenkę „Mucha w mucholocie”.

Nacobezu: Co najmniej trzy zwrotki.

Ołówek – nauczę się pisać małą i dużą literkę „a”.

Nacobezu: Mieszczę się w liniaturze, nie wychodzę poza nią.

A,b,c,d – doskonale słuch.

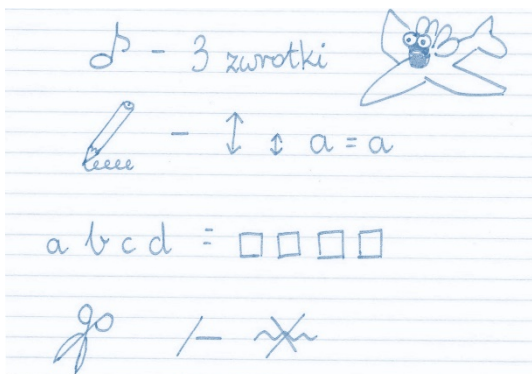
Nacobezu : Dzielę słowa na głoski (tyle kratek ile głosek).

Nożyczki – usprawniam swoją rączkę, wycinam kształty z papieru.

Nacobezu: Pamiętam o cięciu dokładnie po liniach.

Na następnej stronie przedstawiamy propozycję ilustracji powyższych celów i kryteriów według pomysłu ich autorki.

Uczeń, który zna od początku lekcji cel uczenia się, znacznie szybciej i skuteczniej opanowuje wymaganą wiedzę. Nauczyciel, dzieląc się z uczniem „tajemnicą”, czego uczeń ma się nauczyć, czyni go współodpowiedzialnym za proces uczenia się oraz uświadamia mu, czego dokładnie będzie się uczył i co ma umieć. Wzmacnia to zaangażowanie ucznia w pracę, jego aktywność, a w końcu, szansę na

osiągnięcie sukcesu. Aby podawanie celów uczniom dawało takie efekty, nauczyciel musi przede wszystkim upewnić się, czy wszyscy uczniowie je rozumieją. Na każdym etapie edukacyjnym warto pamiętać o tym, żeby celów nie było zbyt wiele. Szczególnie w nauczaniu wczesnoszkolnym (w którym treści nauczania są bardziej zintegrowane), warto ograniczyć liczbę celów do dwóch-trzech. Uszczegółowienie celów należy zawrzeć w kryteriach sukcesu, które powinny być na tyle konkretne, by uczeń sam mógł sprawdzić, czy je osiągnął.

Przykład z edukacji przyrodniczej:

Cel: Dowiem się, po co i jakie zwierzęta ludzie hodują.

Nacobezu:

1. Podam nazwy co najmniej czterech zwierząt hodowlanych.
2. Podam co najmniej dwie przyczyny, dla których ludzie hodują zwierzęta.

Poniżej, dwa przykłady celów i kryteriów w edukacji matematycznej:

Cel: Odejmuję liczby etapami w zakresie 20.

Kryteria:

1. Prawidłowo liczę etapami, pierwszą liczbę zmniejszam do 10.
2. Bezbłędnie obliczam i zapisuję wynik odejmowania.

Cel: Umiem dodawać w zakresie 20

Kryteria:

1. Podaję prawidłowy wynik.
2. Umiem wytłumaczyć, w jaki sposób doszedłem do wyniku.

(5)

C. Odejmowanie z przekroczeniem progu dziesiątkowego.

Imię i nazwisko .....

- Nacobezu:**
1. Prawidłowo liczę etapami (pierwszą liczbę zmniejszam do 10).
  2. Bezbłędnie obliczam i zapisuję wynik odejmowania.

Oblicz sumy etapami.

$$11-3 = 11 \overset{10}{-1} - 2 = 8 - 2 = 6 -$$

$$12-5 = 12 \overset{10}{-2} - 3 = 10 - 3 = 7 -$$

$$12-3 = 12 \overset{10}{-2} - 1 = 10 - 1 = 9 -$$

$$13-5 = 13 \overset{10}{-3} - 2 = 10 - 2 = 8 -$$

$$14-7 = 14 \overset{10}{-4} - 3 = 10 - 3 = 7 -$$

Informacja zwrotna:

Prawidłowo liczę etapami (pierwszą liczbę zmniejszam do 10).	<i>nie</i>	<i>tak</i>
Bezbłędnie obliczam i zapisuję wynik odejmowania.	<i>nie</i>	<i>tak</i>

Wskazówki: ..... *nie* ..... pierwszy etap licysz .....
 prawidłowo. *nie* zapisujesz liczby 10 w drugim
 etapie. Popraw działanie w kolejnej. Licz wg
 wzoru. Niekoniecznie. Podpis rodzica: _____
nie do wtorku.

$$11-3 = 11 \overset{10}{-1} - 2 = 10 - 2 = 8$$

Kolejne przykłady celów i nacobezu zostały podane przez Justynę Wiśniewską – nauczycielkę Szkoły Podstawowej nr 30 w Lublinie:

I. Edukacja przyrodnicza w klasie I:

Cel: Poznam budowę rośliny i będę wiedział, jak się nią opiekować.

Nacobezu:

1. Podam prawidłowo co najmniej 3 nazwy roślin.
2. Wymienię, co roślinom jest potrzebne do życia, i jak należy się nimi opiekować.
3. Wskażę na rysunku i na roślinie jej części: korzeń, łodygę, liście, kwiat, nasiona.

II. Edukacja plastyczna w klasie I:

Cel: Namaluję farbami plakatowymi sylwetkę drzewa JARZĘBINA.

Nacobezu:

1. Namaluję na kartce drzewo – jarzębinę ze wszystkimi jego elementami: pniem, gałęziami, liśćmi, owocami.
2. Zaplanuję namalowanie pracy na środku kartki, od góry do dołu.
3. Moja praca będzie dokończona.

Kryteria sukcesu potrzebne są uczniowi nie tylko na lekcji, ale również do każdego zadania wykonywanego w domu.

Kryteria sukcesu można określać wraz z uczniami nawet w klasach I–III. Polecaną techniką może być „praca wzorcowa”. Polega ona na pokazaniu uczniom anonimowej pracy i zapytanie ich: „Dlaczego ta praca jest dobra?”. Uczniowie wtedy sami określają kryteria prawidłowo wykonanej pracy.

Przykład pracy ucznia:

Zaproszenie dla Babci i Dziadka

Serdecznie zapraszam na szkolną uroczystość z okazji Dnia Babci i Dziadka, która odbędzie się dnia 24 stycznia 2014 roku w sali gimnastycznej w Szkole Podstawowej w Soli w godzinach od 9.00 do 11.00

Wasz wnuczek Kacper

A oto wspólnie uzgodnione kryteria do tego zaproszenia:

1. W zaproszeniu podam: tytuł, kogo zapraszam, na jaką uroczystość.
2. Zapiszę datę, miejsce, godzinę uroczystości.
3. Na końcu podpiszę się.
4. Zwroty grzecznościowe napiszę wielką literą.

W ten sposób powstała lista wskazówek, którymi uczniowie mogą się kierować przy wykonywaniu zadania. Omawiając wykonaną przez ucznia pracę, nauczyciel będzie odnosił się jedynie do tego, co zostało wcześniej ustalone.

W klasach młodszych szkoły podstawowej niezwykle istotna jest współpraca z rodzicami, a zwłaszcza informowanie ich o postępach dzieci oraz wskazówki dotyczące pomocy dziecku w nauce. Rodzice powinni wiedzieć, co dziecko ma osiągnąć i co świadczyć będzie o tym, na jakim etapie osiągnięcia celu się znajduje, dlatego nauczyciel powinien systematycznie przekazywać rodzicom cele i kryteria sukcesu uczniów. Może do tego służyć dzienniczek ucznia (portfolio uczniowskie), o którym mówić będziemy w rozdziale ósmym.

Maria Lewandowska, Zespół Szkół w Soli, klasa I:

Cel: będę potrafił/a wyliczać głoski i dzielić wyrazy na sylaby.

Nacobezu:

1. Przeliczę, ile jest głosek w wyrazach.
2. Narysuję pod obrazkiem tyle kółeczek, ile jest głosek w jego nazwie.
3. Wyklaszczę, ile jest sylab w wyrazach.
4. Narysuję w ramce pod obrazkiem tyle kresek, ile jest sylab.

Praca ucznia:

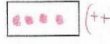
4. Podaj nazwy obrazków. Przelicz głoski w wyrazach i narysuj w ramce tyle kóelek ile naliczyłeś głosek.

(++)

(++)

(++)

(++)

5. Podaj nazwy obrazków. Wyklaszcz sylaby w wyrazach i narysuj w ramce tyle kresek ile jest w nich sylab.

(++)

(++)

(-)

(++)

Informacja zwrotna do pracy ucznia:

/++/ Potrafisz wyróżnić głoski w wyrazach. Poprawnie dzieliśz te wyrazy, które mają więcej niż 1 sylabę.

/-/ Masz trudność z dzieleniem na sylaby wyrazów jednosylabowych.

Jak poprawić? Wyklaskuj na sylaby krótsze wyrazy i mów, ile jest sylab. Po wyklaskaniu sylab możesz rysować kóleczka lub kreski – rysuj ich tyle, ile jest sylab w wyrazie. Po 8 listopada sprawdzimy, jak ci idzie.

Wyliczając głoski lub klaszcząc sylaby, mów je głośno.

W klasach I–III do wielu umiejętności wymaganych w podstawie programowej nauczyciel formułuje stałe nacobezu, np.: do redagowania wypowiedzi pisemnych, czytania, pisania, opowiadania. Poniżej zostały zebrane kryteria sukcesu do różnych umiejętności:

Katarzyna Młodożeniec, nauczycielka Szkoły Podstawowej nr 9 STO w Warszawie:

Kryteria pięknego pisania:

1. Pismo utrzymuję w liniaturze.
2. Litery w wyrazach są z sobą połączone.
3. Unikam skreśleń i poprawek.
4. Wyraz błędnie napisany przekreślam jedną kreską i zapisuję nad nim lub obok poprawny.
5. Litery są kształtne – zbliżone wyglądem do wzornika.

Kamila Żwirek, nauczycielka ze Szkoły Podstawowej w Lubieszewie:

Kryteria do czytania:

1. Przeczytam całościowo wyrazy.
2. Czytam tekst płynnie – całymi zdaniami, w dobrym tempie.
3. Wszystkie wyrazy czytam poprawnie.
4. Uwzględniam wszystkie znaki przestankowe (, . ? !).

Kryteria do recytacji:

1. Mówię tekst z pamięci – bez pomyłek i przekręcania wyrazów.
2. Mówię powoli i wyraźnie.
3. Robię przerwy na oddech zgodnie ze znakami interpunkcyjnymi.
4. Nie zastanawiam się, nie robię przerw.
5. Modeluję odpowiednio głos.

Kryteria do ustnego opowiadania:

1. Przedstawiam najważniejsze wydarzenia z utworu.
2. Uwzględniam wszystkich bohaterów.
3. Opowiadanie ma wstęp, rozwinięcie i zakończenie.
4. Staram się nie powtarzać tych samych wyrazów po kilka razy.
5. Nie robię długich przerw na zastanawianie się.

Kryteria do wprowadzanej cyfry:

1. Piszę cyfrę zgodnie z pokazanym kierunkiem.
2. Kształt cyfry jest taki sam, jak wzór.
3. Cyfra mieści się w wyznaczonych kratkach.

2. PLANOWANIE OCENIANIA PRZY POMOCY TABEL

Justyna Wiśniewska, Szkoła Podstawowa nr 30 w Lublinie

Każdy nauczyciel, a szczególnie nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej, wie, że dobrze zaplanowana lekcja jest gwarantem sukcesu. Pracując każdego dnia ze swoją klasą, możemy modyfikować plan (patrz rozdział szósty – *Monitorowanie pracy ucznia*). Dużą pomoc w układaniu lekcji mogą stanowić inni nauczyciele uczący równoległe klasy. Współpraca przydaje się również w planowaniu oceny przy pomocy tabeli zawierającej kryteria, znanej w innych krajach jako „rubriks”.

Projektowanie tabel (rubriksów) powinniśmy zacząć od przestudiowania podstawy programowej, która da nam wskazówki. Podstawa programowa formułuje konkretne wymagania edukacyjne wobec uczniów kończących kolejne etapy kształcenia: np.: (Uczeń) *rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz)*³.

Wymagania edukacyjne dotyczą ucznia klasy trzeciej. Planując swoją pracę z uczniami na pierwszym etapie kształcenia, zastanówmy się kolejno, w jaką wiedzę i umiejętności wyposażymy uczniów w klasie pierwszej, potem w drugiej, a na koniec w trzeciej. Wybieramy więc z podstawy programowej te treści, które na danym etapie uczenia się są niezbędne do opanowania coraz bardziej złożonych zadań.

---

³ Podstawa programowa kształcenia ogólnego, MEN 23 grudnia 2008 roku.

Wybrane wymagania i podane treści łatwo powiązać z kryteriami sukcesu – odróżniam liczby od cyfr, wymieniam liczby jednocyfrowe, rozpoznaję liczby arabskie i rzymskie, zapisuję znaki rzymskie od I do XX itp. Ponieważ treści we wszystkich programach nauczania do edukacji wczesnoszkolnej mają układ spiralny, możliwe jest ułożenie kryteriów sukcesu w formie rubriksów. Rubriks to tabela, w której wyznaczamy zazwyczaj cztery poziomy opanowania konkretnej umiejętności na danym poziomie nauczania. Oto przykład rubriksu dla ucznia klasy trzeciej do edukacji matematycznej:

	Dodawanie i odejmowanie w zakresie 100	Mnożenie i dzielenie w zakresie 100	Rozwiązywanie zadań	Obliczenia obwodów figur	Kalendarz
4	Bezbłędnie dodaje i odejmuje liczby z przekroczeniem progu dziesiątkowego do 100.	Bezbłędnie mnoży i dzieli liczby w zakresie 100.	Samodzielnie rozwiązuje złożone zadania z treścią. Potrafi wykonać do zadania rysunek/ schemat, zapisać i obliczyć działania oraz napisać odpowiedź. Układa i przekształca proste zadania tekstowe.	Poprawnie rysuje i mierzy boki figur, zapisuje swoje pomiary. Oblicza obwody różnych figur.	Postępuje się poprawnie kalendarzem (określa dzień, miesiąc) Zapisuje daty, np. stosując liczby rzymskie oraz arabskie, Dokonuje obliczeń kalendarzowych.
3	Poprawnie dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 z przekroczeniem progu dziesiątkowego. Zdarzają się pomyłki w obliczeniach.	Poprawnie mnoży i dzieli liczby w zakresie 100. Zdarzają się niewielkie pomyłki w obliczeniach.	Samodzielnie rozwiązuje proste zadanie z treścią. Poprawnie wykonuje rysunek, zapisuje i oblicza działanie oraz pisze odpowiedź. Układa treść zadania do rysunku, formuły matematycznej	Poprawnie mierzy i zapisuje pomiar. Oblicza obwody kwadratu, prostokąta i trójkąta.	Czasami popełnia błędy, posługując się kalendarzem, nie zawsze poprawnie zapisuje datę.
2	Dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 na konkretach, czasami popełnia błędy.	Poprawnie mnoży liczby do 50, ma trudności z dzieleniem liczb.	Samodzielnie rozwiązuje proste zadanie z treścią. Nie zawsze poprawnie wykonuje rysunek, robi błędy w zapisie działania lub w odpowiedzi. Wymaga pomocy przy układaniu zadania tekstowego	Poprawnie mierzy, popełnia błędy w zapisie pomiaru. Z pomocą nauczyciela oblicza obwód kwadratu, prostokąta i trójkąta.	Poprawnie określa dzień, stosując pojęcia czasowe (np. jutro, wczoraj). Zna kolejność miesięcy i dni.
1	Dodaje i odejmuje liczby do 100 na konkretach. Bardzo często popełnia błędy.	Popełnia bardzo dużo błędów mnożąc i dzieląc liczby do 50.	Zadania są niepoprawnie rozwiązane (brak rysunku, działania lub odpowiedzi). Układając zadanie tekstowe, zapomina o pewnych jego formach – brak danych, pytania.	Nie zawsze poprawnie mierzy i błędnie zapisuje pomiar. Obliczając obwód kwadratu i trójkąta oraz prostokąta popełnia błędy.	Zna dni tygodnia i myli kolejność miesięcy.

Oto inny do wybranych umiejętności z klasy III:

	4	3	2	1
Gramatyka	Bezbłędnie rozpoznaje części mowy i określa ich formę (rzeczownik, czasownik, przymiotnik)	Rozpoznaje poznane części mowy i zna pytania nimi rządzące.	Z pomocą nauczyciela rozpoznaje poznane części mowy i określa ich formy.	Myli poznane części mowy, nie potrafi określić ich form.
Tworzenie wypowiedzi pisemnych	Samodzielnie układa i pisze teksty na dowolny temat – w formie opowiadań, opisów, sprawozdań, życzeń, listów, zawiadomień, zapisków kronikarskich i pamiętników	Układa i pisze teksty w formie opowiadań, opisów, sprawozdań, życzeń, listów – bazując na zgromadzonym słownictwie lub planie wypowiedzi.	Wymaga pomocy nauczyciela w postaci np. tekstu z lukami, rozsypanek zdaniowych, szczegółowego planu, dodatkowych pytań.	Słabo opanował umiejętności układania zdań na podany temat, w jego wypowiedziach brakuje cech charakterystycznych dla danej formy.
Obserwacja i doświadczenia na edukacji przyrodniczej	Obserwuje zjawiska przyrodnicze i prowadzi doświadczenia, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem.	Obserwuje zjawiska przyrodnicze i prowadzi proste doświadczenia oraz analizuje je.	Obserwuje zjawiska przyrodnicze, robi zapiski na podanym formularzu i prowadzi proste doświadczenia.	Z pomocą nauczyciela prowadzi proste obserwacje przyrodnicze. Nie podejmuje się wykonania doświadczenia.
Śpiew	Śpiewa indywidualnie poznane piosenki.	Śpiewa indywidualnie poznane piosenki, ale czasami myli tekst.	Śpiewa tylko w zespole wybrane piosenki.	Śpiewa piosenki tylko w zespole i myli tekst.
Ekspresja przez sztukę	Podejmuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu plastycznego takimi jak kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni. Praca jest przemyślana i dobrze oraz ciekawie skomponowana.	Podejmuje działalność twórczą, posługując się wybranymi środkami wyrazu plastycznego w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni.	Podejmuje działalność twórczą, posługując się łatwymi środkami wyrazu plastycznego (barwa i kształt), w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni.	Potrzuje zachęty do podjęcia działalności twórczej; prace są mało barwne, nieprzemysłane i nieodpowiednio skomponowane.

Co pomaga w dobrym zaplanowaniu tabeli oceniania?

- program nauczania (z oczekiwanymi efektami w danej klasie, rozplanowanymi treściami nauczania na trzech poziomach oraz opisem sposobów osiągnięcia celów),
- zgromadzone i powiązane z programem nauczania materiały dla uczniów (materiały pomocnicze, zadania, bank pytań kluczowych, karty pracy itp.),
- powiązany z programem nauczania rozkład materiału – bloki tematyczne i tematy zajęć,
- zespoły nauczycieli, w których wspólnie opracowuje się potrzebne narzędzia, zadania, polecenia, kryteria i dzielimy się doświadczeniem.

Planując pracę z uczniami, chcemy pozyskać wsparcie rodziców, aby byli świadomi, co robimy w klasie, czego się uczą ich dzieci i jakie robią postępy.

Rodzice jako formę oceny pracy dziecka, otrzymują tabelę z zakreślonymi osiągnięciami ucznia w każdej z umiejętności. Dzięki tabelom mogą śledzić postępy swojego dziecka. Tabele przeznaczone są dla rodziców, ale można pokazać je uczniom.

Tabele oceniania mogą być niejasne dla rodziców, warto więc im wytłumaczyć, na czym polega ocenianie przy ich pomocy, lub wspólnie przejrzeć wypełnione tabele, jednocześnie wyjaśniając im, jak mogą pomóc dziecku. Dzięki tabelom przedstawionym przed ocenianiem, rodzice mogą dowiedzieć się, czego ich dziecko będzie się uczyło, czego nauczyciel będzie wymagał, jaki jest pożądany poziom danej umiejętności. Dzięki wypełnionej tabeli, rodzice będą mogli monitorować proces uczenia się dziecka. Dodatkowo, tabele stosowane w ocenianiu bieżącym pomogą rodzicom lepiej zrozumieć ocenę semestralną i końcową.

3. WYKORZYSTANIE PROCEDUR

Ewa Nawrocka, Szkoła Podstawowa nr 7 w Świdniku

Procedura to *tok, tryb, przebieg czegoś*. Zastosowanie procedur do niektórych zadań edukacyjnych umożliwia stworzenie jednolitych zasad przebiegu konkretnej aktywności ucznia. Warto pamiętać, że zdecydowanie lepiej jest dać uczniom możliwość samodzielnego dochodzenia do rozwiązania, jednak są też takie zagadnienia, zadania czy umiejętności, które wymagają procedur, aby proces nauczania i uczenia się przebiegał sprawniej.

Wyobraźmy sobie, że naszym celem jest... wyspanie się. Przykładowe kryteria, które potwierdzą, że cel osiągniemy to: 1. bez ociągania wstaję z łóżka i 2. jestem gotowy/gotowa do pracy. Propozycją procedury do tak postawionego celu może być zestaw czynności, które wykonujemy przed udaniem się na spoczynek, np.: wieczorna toaleta, wywietrzenie pokoju, pościelenie łóżka, zaśnięcie przed godziną 23, pobudka o godzinie 7. W takim przypadku każdy z nas mógłby opracować własną procedurę, która zapewniłaby osiągnięcie zaplanowanego celu.

Do wielu zadań i aktywności procedury nie są konieczne, ponieważ bardziej pouczające jest, gdy uczniowie sami dochodzą do rozwiązań, poszukują własnych sposobów uczenia się (np. poszukiwanie swojego sposobu dodawania liczb, eksperymentowanie, badanie zjawisk, symulowanie rozwiązań itp.).

Procedura opracowana do zadania edukacyjnego prowadzi do osiągnięcia celu oraz pozwala na bieżąco weryfikować kryteria oce-

niania (nacobezu). Przebieg kolejnych czynności w opisanej procedurze jest jasny dla wszystkich uczniów – każdy uczeń zna kolejne etapy oraz wie, co i jak powinien zrobić, aby osiągnąć sukces. Opracowanie procedur do wybranych aktywności ułatwia uczniom uczenie się, ponieważ znają oni zasady postępowania (działania). Nauczyciel może ustalić np. procedurę rozwiązywania zadania tekstowego, zadania z geometrii czy opanowania niektórych umiejętności ruchowych z wychowania fizycznego (np. rzuty piłką, kozłowanie, przewroty w przód, w tył).

Procedura a kryteria sukcesu

Nauczyciel, planując cel (np. rozwiązywanie zadań tekstowych), ustala kryteria sukcesu (nacobezu), które potwierdzą, że uczeń potrafi rozwiązać zadanie matematyczne (wskazuje liczby dane i nie wiadomą, zapisuje prawidłowe rozwiązanie i odpowiedź). Jeśli nauczyciel uważa, że uczniowie powinni nauczyć się pewnego schematu postępowania, to podaje uczniom procedurę. Procedura w takim przypadku uszczegóławia i porządkuje czynności ucznia przed podjęciem zadania edukacyjnego. Uczeń ma wykonać czynności „krok po kroku”, więc zawsze może wrócić do wcześniejszego etapu. W konsekwencji, ucząc się, spełnia postawione wymagania i wykonuje zadanie zgodnie z kryteriami sukcesu.

Przykłady procedur

Matematyka (klasa II i III, edukacja wczesnoszkolna):

Cel dla ucznia	Kryteria sukcesu	Procedura rozwiązywania zadania tekstowego
Potrafisz rozwiązać zadania tekstowe.	Wskazujesz prawidłowe dane. Wskazujesz liczbę niewiadomą (szukaną). Zapisujesz (podajesz, rysujesz) poprawne rozwiązanie. Zapisujesz właściwą odpowiedź.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uważnie przeczytaj treść zadania. 2. Wskaż, podkreśl lub pokoloruj liczby znane (dane). 3. Podkreśl pytanie. Pomyśl i ustal, jakiej liczby szukasz. 4. Wypisz dane i niewiadomą. Możesz wykonać rysunek. 5. Zapisz rozwiązanie (jedno działanie albo więcej) albo narysuj je. 6. Wróć do pytania i zapisz odpowiedź w formie zdania. 7. Sprawdź poprawność zapisów.

Kryteria oceniania do zadania tekstowego są wystarczające dla większości uczniów. Zaproponowana procedura do rozwiązywania

zadania tekstowego może być wsparciem dla uczniów, którzy potrzebują dodatkowych wskazówek i precyzyjnych poleceń.

Cel dla ucznia	Kryteria sukcesu	Procedura rzutu piłką jedną ręką do partnera
Rzucasz piłkę jedną ręką do partnera.	Przyjmujesz właściwą postawę do rzutu. Prawidłowo rzucasz piłkę do partnera.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stań w postawie wyjściowej: rękę prawą (lewą) odchyl do tyłu, noga prawa (lewa) do tyłu. 2. Podnieś wysoko łokieć (równy z barkiem) – „Odwroć się i zobacz, czy widzisz swój łokieć”. 3. Upewnij się, czy ręka przeciwna pokazuje kierunek rzutu („przed siebie”). 4. Rzuć piłkę. Podczas rzutu ręka pokazuje tor lotu piłki. 5. Sprawdź, czy partner złapał piłkę.

W swobodnych zabawach ruchowych dzieci same wypracowują np. sposoby rzutu piłką. Podczas zajęć ruchowych nauczyciel, odnosząc się do ich doświadczeń, pokazuje prawidłowy sposób rzutu piłką. Konfrontując własne doświadczenia, dziecko odkrywa, który sposób jest lepszy, skuteczniejszy.

Cel dla ucznia	Kryteria sukcesu	Procedura kożłowania piłką w miejscu
Kożłujesz piłką w miejscu.	Przyjmujesz właściwą postawę do kożłowania. Prawidłowo odbijasz piłkę.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stań w postawie wyjściowej: nogi lekko ugięte, w niewielkim rozkroku; dłoń na wysokości biodra (pod kątem prostym ⊙). 2. Twój nadgarstek dłoni miękko odbija piłkę „góra-dół”; palce idą za piłką. 3. Utrzymuj rękę za piłką. 4. Kożłuj po skosie (przed sobą ale z boku) – „kierunek północny--wschód”. 5. Kontroluj, aby cała dłoń nakrywała piłkę z góry.

Powyższe przykłady pokazują, że procedura może pełnić funkcję pomocniczą wobec kryteriów. W realizacji większości zadań wystarczające są kryteria oceniania (nacobezu), ponieważ to one stanowią drogowskazy do sukcesu, czyli opanowania nowych wiadomości czy umiejętności. W uzasadnionych przypadkach procedura do zadania edukacyjnego wspiera i precyzyjnie ukierunkowuje działanie ucznia tak, żeby spełnił kryteria sukcesu, a tym samym osiągnął cel uczenia się.

4. PISEMNA INFORMACJA ZWROTNA

Agnieszka Zagdańska, Szkoła Podstawowa nr 3 w Kołobrzegu

Ewa Nawrocka, Szkoła Podstawowa nr 7 w Świdniku

Kilka refleksji o ocenie rozwojowej w formie informacji zwrotnej

Informacja zwrotna jest dialogiem, jaki nawiązuje nauczyciel z uczniem. Nie stanowi ona oceny, lecz informuje ucznia, gdzie się znajduje w obecnej chwili, gdzie powinien być i co ma zrobić, by osiągnąć sukces. Na podstawie długoletnich badań – syntezy 800 metaanaliz badań edukacyjnych – prof. John Hattie wskazał, że informacja zwrotna to działanie, które ma bardzo duży wpływ na wzrost wyników w nauce uczniów. Jej celem jest **pomóc uczniowi uczyć się**⁴.

Cztery kluczowe elementy pełnej informacji zwrotnej (IZ) to:

wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia [++]

odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia [-]

wskazówki – w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę [Δ]

wskazówki – w jakim kierunku uczeń powinien podążać [↗]

Komentarz do pracy ucznia nieodłącznie związany jest z kryteriami oceniania (nacobezu), które powinny być precyzyjne i zrozumiałe. Ich spełnienie ma doprowadzić ucznia do sukcesu, czyli do

---

⁴ J. Hattie., *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*, New York, 2008. Tłumaczenie książki *Visible Learning for Teachers* tego samego autora ukáže się w 2015 roku nakładem wydawnictwa Centrum Edukacji Obywatelskiej.

osiągnięcia celu uczenia się – opanowania nowych wiadomości i umiejętności (więcej o kryteriach piszemy w rozdziale pierwszym).

Cztero-, trzy- czy dwuelementowa informacja zwrotna?

Udzielenie pełnej informacji zwrotnej nie zawsze jest konieczne. Często praca ucznia jest zgodna ze wszystkimi punktami nacobezu. W takim przypadku nie ma potrzeby stosować czteroelementowej informacji zwrotnej. Wystarczy ograniczyć komentarz do dwóch elementów – podkreślić atuty pracy, wykazać, co uczeń już potrafi i co opanował [++] oraz w jaki sposób powinien dalej się rozwijać (wskazówki do rozwoju [↗]).

W sytuacji odwrotnej, gdy praca zawiera wiele błędów lub braków, warto docenić przede wszystkim pozytywy pracy [+], odnotować to, co wymaga uzupełnienia czy korekty [-] i skupić się na sposobach i terminie poprawy [Δ]. W takim przypadku nie proponujemy uczniowi dodatkowych, trudniejszych wyzwań.

Każdemu uczniowi warto pomagać wytyczyć własną ścieżkę do sukcesu. Dlatego też informacja zwrotna wpisuje się w indywidualne podejście do pracy z uczniem.

Informacja zwrotna – współpraca z rodzicami

Przekazywanie informacji zwrotnej (oceny rozwojowej) to zaproszenie ucznia do podjęcia współodpowiedzialności za własne uczenie się. Musi on przy tym wiedzieć, że ma pełne wsparcie nauczyciela oraz rodziców, dlatego tak ważne jest zaproszenie ich do współpracy. Ponieważ rodzice mogą być przyzwyczajeni do stopni szkolnych i mogą nie rozumieć korzyści płynących z oceny rozwojowej, warto jest spotkać się z nimi i poinformować ich o charakterze i korzyściach komentarzy do prac ucznia.

Warto również pokazać im, że ich wsparcie i pomoc podnosi efekty nauki. Praca dziecka, zarówno w klasie (wsparcie nauczyciela), jak i w domu (pomoc rodziców), zwiększa szanse na osiągnięcie sukcesu szkolnego. Uczniowie, szczególnie w klasie I, potrzebują pomocy rodziców w odczytaniu pisemnej informacji zwrotnej, w tym wskazówek udzielanych przez nauczyciela.

Jakiej pomocy nauczyciel oczekuje od rodziców uczniów?

Nauczyciel może poprosić rodziców, aby:

- wspólnie z dzieckiem przeczytali informację zwrotną, aby doceniali dziecko za to, co już potrafi, co dobrze zrobiło,
- pytali dziecko, czy komunikat od nauczyciela jest zrozumiały, i poprosili o powiedzenie własnymi słowami, co i jak powinno zostać poprawione.

Ponadto nauczyciel z rodzicem wspólnie mogą:

- zaplanować z dzieckiem poprawę pracy oraz realizację wskazówek do dalszych działań, aby mogło samodzielnie wykonać zadanie,
- umówić się, że w informacji zwrotnej, którą dołącza nauczyciel do pracy ucznia, pojawią się również wskazówki dla rodzica, które będzie mógł wykorzystać do pomocy dziecku.

Często bywa tak, że rodzice mimo najlepszych chęci czują się bezradni, ponieważ nie wiedzą, w jaki sposób wspierać swoje dziecko i nad jakimi umiejętnościami powinni z nim pracować. W takim przypadku dobrze skonstruowana przez nauczyciela informacja zwrotna może okazać się bezcenną pomocą i oczekiwanym wsparciem w pracy domowej z dzieckiem.

Informacja zwrotna – dialog z uczniem

Po wykonaniu zadania i otrzymaniu od nauczyciela komentarza do pracy, uczeń dokonuje poprawy zgodnie ze wskazówkami. Następnie przedstawia swoją pracę nauczycielowi, a ten udziela mu ponownie informacji zwrotnej (pisemnej lub ustnej). Tak dzieje się do momentu, w którym nauczyciel i uczeń wspólnie uznają, że praca jest satysfakcjonująca, tzn. spełnia kryteria sukcesu.

Formy informacji zwrotnej

Nasuwa się pytanie, skąd wziąć czas na pisanie tak wielu informacji zwrotnych. Jest to trudne zadanie, zwłaszcza jeśli klasa jest liczna. Dodatkowo ważne jest, aby informacja trafiła do ucznia w miarę szybko po wykonaniu zadania, gdy pamięta on jeszcze, czego dotyczyła jego praca i w sposób efektywny skorzysta z komentarza. Trzeba pamiętać, aby informacja zwrotna była przekazy-

wana na bieżąco, przejrzysta i zrozumiała dla ucznia oraz motywowała go do wysiłku. Sposobem dla nauczyciela na radzenie sobie z czasochłonnością tego zadania jest wybór dogodnej formy udzielania informacji zwrotnej.

Pogrupowaliśmy informacje zwrotne przysłane przez nauczycieli w pięć kategorii:

1. Informacja zwrotna – GRAFICZNA
2. Informacja zwrotna – OPISOWA
3. Informacja zwrotna – TABELA
4. Informacja zwrotna – DWIE GWIAZDY JEDNO ŻYCZENIE
5. Informacja zwrotna – ADNOTACJA

POPRAWA

Nacobezu:

1. Poprawnie odpowiem na pytania korzystając z tekstu str.72

- Każde zdanie zaczynam wielką literą i kończę kropką.
- Odpowiadam całym zdaniem (układając początek zdania korzystam z pytania).

Mrowki gromadzą zapasy jak od lata.
Gdy dni stają się coraz krótsze mrowki zbierają
się na dnie mrowiska.
Jeżeli na ziemi znajduje wodę i cukier
jeżuk to dla niego do domu w zacisznym miejscu
jeżuk układa się do snu w kulce.
Barniki znowu utają się do domu i zjedzą
swoją nową liśćmi i trawą.

Sebastian skorzystałeś z tekstu ze str.72 i ułożyłeś poprawnie odpowiedzi na pytania. Pamiętaj też o tym, aby odpowiadać całym zdaniem .

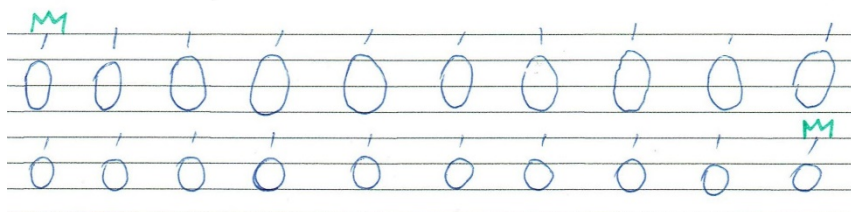
Poprawa zrobiona zgodnie z nacobezu. Brawo .

Informacja zwrotna udzielona przez Bogusławę Jastrzęb.

1. Informacja zwrotna – GRAFICZNA

Na bieżąco nauczyciele mogą stosować znaki graficzne, dzięki którym szybko przekazują informację o jakości pracy ucznia (np. w zakresie kaligrafii). W przykładzie zamieszczonym poniżej nauczycielka poleciła uczniom napisanie litery „ó” w liniaturze. W czasie, gdy uczniowie pracowali, podchodziła do nich i u każdego rysowała koronę nad najbardziej udanym znakiem. Następnie informowała, że tak właśnie oznacza najlepiej zapisaną literę (pozytywna strona pracy), która może być wzorcem podczas dalszej pracy (wskazówka do rozwoju).

Innym sposobem wykorzystania znaków graficznych jest użycie symboli elementów informacji zwrotnej:

[++] – pozytywne strony pracy ucznia (atuty), [-] elementy do poprawy, uzupełnienia; [Δ] wskazówki do poprawy; [↗] wskazówki do rozwoju.

2. Informacja zwrotna – OPISOWA

Prezentujemy przykłady opisowej informacji zwrotnej nauczycieli.

W komentarzu do pierwszej pracy z zajęć komputerowych nauczycielka stosuje dwuelementową informację zwrotną (podkreśla mocne strony oraz podaje wskazówkę, propozycję do rozwoju).

Nacobezu do pracy:

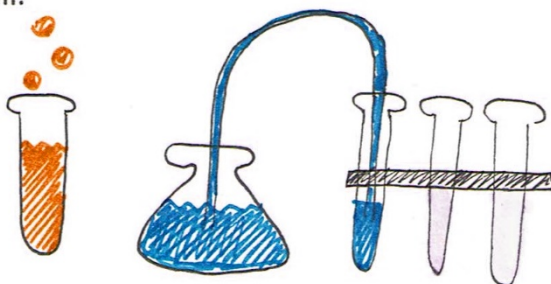
1. Przeczytaj ze zrozumieniem tekst popularnonaukowy o polskich noblistach.
2. Sprawdź wyrazy, których nie zrozumiałeś, w słowniku lub spytaj nauczyciela/kolegi.

3. Ułóż 4 zdania pojedyncze o jednym nobliście. Jedno zdanie to jedna informacja o nim.
4. Narysuj w programie graficznym element związany z tą postacią i wklej go do swojego tekstu.

Maria Curie-Skłodowska

Maria Curie-Skłodowska urodziła się 7 listopada 1867 roku w Warszawie.

W 1891 roku wyjechała do Paryża na studia. Odkryła dwie cząsteczki chemiczne – polon i rad. Dwa razy została laureatką nagrody Nobla – w 1903 z fizyki i w 1911 z chemii.

Kasiu, przeczytałaś ze zrozumieniem tekst popularnonaukowy o polskich noblistach. Ułożyłaś gramatycznie cztery zdania, a w każdym z nich przekazałaś inną informację. Wykonałaś ciekawy rysunek, związany z tą sławną postacią. Proponuję Ci, abyś w przyszłości wykonała rysunek w jakimś znanym Ci programie graficznym.

Justyna Wiśniewska

W drugim przykładzie („Potrafię napisać zaproszenie”) nauczycielka odnosi się do kryteriów (plusy), poprawia błędy w pracy ucznia oraz w formie opisowej powtórnie odnosi się do nacobezu. Na koniec podaje ogólne wskazówki do poprawy:

Lekcja 18.11.2014 r.

Cel: Potrafię napisać zaproszenie.

Wiem z jakich części składa się zaproszenie.

Nacabezuj do zaproszenia

Potrafię napisać zaproszenie według podanych punktów:

1. Początek zaproszenia (nagłówek) +
2. Wstęp, czyli kto jest zaproszony? +
3. Rozwinięcie (jakiej okazji dotyczy zaproszenie, data, godzina i miejsce spotkania)
4. Zakończenie +
5. Podpis (kto zaprasza?) +

Zaproszenie.

Serdecznie zapraszamy rodziców
na Jesienny Festiwal, ^{który} odbędzie
się 25.11.2014 r. o godz. 15³⁰
w Szkole Podstawowej nr 143.

Przebudziane

✓ Atrakcje: kiermasz rysunków
turniej recytatorski ~~x~~ i ~~dużo~~^{wiele}
innych.

Zaprasza
klasa III c.

Napiszcie zaproszenie zgodnie z szablonem.
Następnym razem postawaj się jeszcze
bardziej rozwinięć zakomunikowanie Postawaj się
nie kweslić - zaproszenie musi być ładne
i zachęcające.

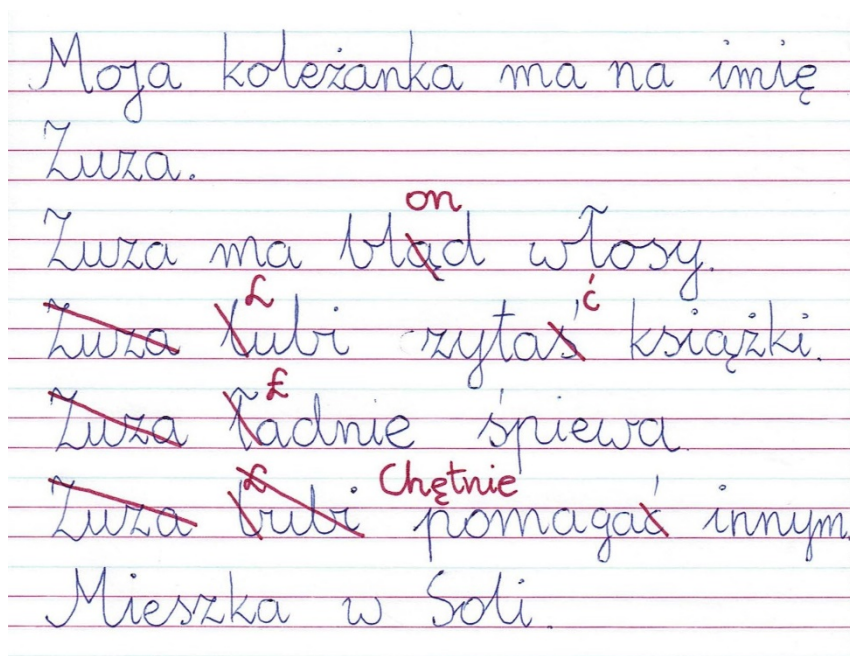
W trzecim przykładzie nauczycielka odnosi się do kryteriów, stosuje znaki graficzne [+] i [-] krótko opisuje mocne i słabe strony pracy drugoklasistki. W ostatniej części podaje wskazówki do poprawy:

Cel:

Będę umiał/a napisać kilka zdań na temat „Mój kolega/moja koleżanka”.

Nacobezu:

1. Napiszę co najmniej 4 zdania na temat.
2. Pisząc: a) przedstawię kolegę/koleżankę, b) podam cechy wyglądu zewnętrznego, c) opiszę jego/jej zainteresowania lub to, co o nim/o niej wiem.
3. Zdania napiszę poprawne, by nie powtarzały się takie same wyrazy.
4. Rozpocznę zdania wielką literą, zakończę kropką.
5. Opis mogę rozpocząć tak: „Mój kolega/moja koleżanka ma na imię...”

Informacja zwrotna do pracy ucznia:

Marysiu...

/++/ Napisałaś opis koleżanki składający się z 6 zdań. Starając się układać poprawne zdania. Przedstawiłaś koleżankę, opisałaś jak wygląda, czym się interesuje, jakie ma talenty i cechy charakteru.

/-/ W zdaniach często powtarzasz wyraz „Zuza”.

Jak poprawić? Przepisz tekst w zeszyte przedmiotowym, zgodnie z moimi poprawkami. Pomiń niepotrzebne wyrazy.

Maria Lewandowska, Zespół Szkół w Soli

III. Informacja zwrotna – TABELA

W kolejnych przykładach nauczyciele odnoszą się do kryteriów oceniania w tabeli (zaznaczają mocne i słabe strony pracy), a następnie w krótkim opisie podają zalecenia i wskazówki do poprawy. Jest to połączenie formy opisowej i odwołanie się do tabeli kryteriów.

 Przeczytaj zdania. Podkreśl w nich rzeczowniki i je policz. Potem zamień zdania tak, żeby pierwszy rzeczownik w każdym zdaniu wystąpił w liczbie mnogiej. Zapisz zamienione zdania.

Mały ślimak je sałatę.

Mały ślimak je sałatę.

Biały królik je marchew.

Biały królik je marchew.

Nacobezu:

- o Czy przepisujesz zdania czytelnie?
- o Czy przepisujesz zdania bez błędów?
- o Czy podkreślasz w zdaniu rzeczowniki?
- o Czy potrafisz zmienić zdanie tak, aby pierwszy rzeczownik w każdym zdaniu wystąpił w liczbie mnogiej?

Informacja zwrotna:

przepisujesz zdania czytelnie	+
przepisujesz zdania bez błędów ortograficznych	+
podkreślasz w zdaniu rzeczowniki	-
potrafisz zmienić zdanie tak, aby pierwszy rzeczownik w zdaniu wystąpił w liczbie mnogiej	-

Tomku, odszukaj rzeczowniki w podanych zdaniach i podkreśl je. Pamiętaj – rzeczowniki to nazwy rzeczy, roślin, ludzi i zwierząt. Potem przepisz te zdania do zeszytu z języka polskiego, ale tak, aby pierwszy rzeczownik w zdaniu był w liczbie mnogiej. Skorzystaj z mojej podpowiedzi:
Mały ślimak je sałatę. Małe ślimaki jedzą sałatę..

Nacobezu dla piszącego list:

- List ma prawidłową budowę, czyli:
  - miejscowość, datę,
  - nagłówek,
  - wstęp, rozwinięcie,
  - zakończenie,
  - podpis.
- W liście zwroty grzecznościowe są napisane wielką literą.
- W podsumowaniu podasz przynajmniej 2 argumenty na uzasadnienie konieczności realizacji całego pomysłu.
- Zastosujesz akapity.

Koszalin 3.02.2013

Szanowny Panie Prezydencie!

Dzień dobry Panie Prezydencie! Nazywam się Dominik, mam osiem lat i chodzę do Szkoły Podstawowej nr 5 w Koszalinie.

Ostatnio na lekcji mówiliśmy o **W**ładzach **M**iasta. Bardzo zaciekawiło mnie to, że mieszkańcy mogą przedstawić swoje prośby. Ja też mam dla Pana trzy pomysły.

Pierwszy jest taki, żeby w każdy weekend były koncerty na rynku. Drugi, żeby zrobić dach nad trybuną na stadionie. A trzeci, żeby zrobić zwiedzanie z Panem ratusza.

Do widzenia!

Dominik

Napisaneś(łaś)	
Miejscowość, datę	++
Nagłówek	++
Wstęp	++
Rozwinięcie	++
Zakończenie	
Podpis	+
Zwroty grzecznościowe pisane wielką literą	++
Argumenty	+
Akapity	+

Jedno zdanie podsumowujące pracę:

Dominiku, bardzo ciekawy list, przedstawiłeś dużo pomysłów, ale zabrakło argumentów, dlaczego są one tak ważne dla Ciebie.

Legenda:

- ++ dobrze
- + wystarczająco
- słabo
- bardzo słabo

Poniżej prezentujemy przykłady informacji zwrotnej zapisanej w tabelach rubrykowskich – do czytania i pisania oraz form pisemnych w klasie III. Ten sposób oceniania szerzej został opisany w rozdziale drugim – *Planowanie oceniania przy pomocy tabel*.

W tabelach nauczyciel wskazuje cztery poziomy, w których zapisuje kryteria oceniania umiejętności pisania lub czytania. Po wykonaniu przez ucznia pracy, zaznacza kółkiem poziom, który uczeń osiągnął.

Czytanie i pisanie

	Czytanie	Czytanie ze zrozumieniem	Pisanie wyrazów	Pisanie z pamięci	Układanie zdań z rozsypanki wyrazowej
4	Czyta dłuższe teksty, w dobrym tempie, płynnie, zwraca uwagę na interpunkcję i intonację.	Rozumie krótkie teksty i polecenia po cichym czytaniu.	Poprawnie łączy litery i pisze zgodnie ze wzorem w odpowiednich linijkach.	Poprawnie pisze wyrazy i zdania.	Układa poprawnie wyrazy i zapisuje bezbłędnie zdanie.
3	Czyta całościowo wyrazy, tempo dobre, płynnie.	Rozumie krótkie teksty, nie zawsze rozumie polecenie po cichym czytaniu.	Większość liter łączy i pisze poprawnie zgodnie ze wzorem (myli 1-2 litery), myli linijki lub wychodzi poza linię.	Pisząc wyrazy i zdania popełnia niewielkie błędy w łączeniu i zapisie liter (brak kropki, kreski) lub w zapisie zdania (brak kropki na końcu lub mała litera na początku).	Układa poprawnie wyrazy, ale popełnia błędy w zapisie zdania (brak kropki na końcu lub wielkiej litery na początku, a także błędy w zapisie wyrazów).
2	Czyta całościowo krótkie wyrazy, dłuższe głoskuje, tempo dobre.	Nie zawsze rozumie krótki tekst oraz polecenie po cichym czytaniu.	Nie zawsze poprawnie pisze jak we wzorze, popełnia błędy w łączeniu liter (myli 3-4 litery), myli linijki lub wychodzi poza linię.	Pisząc wyrazy i zdania, popełnia błędy – wyrazy niepoprawnie połączone i napisane, lub brak jest wyrazów w zdaniu.	Nie układa wszystkich wyrazów poprawnie oraz popełnia błędy w zapisie zdania.
1	Głoskuje większość wyrazów, samodzielnie dokonuje syntezy, tempo wolne.	Nie rozumie tekstu i poleceń po cichym czytaniu.	Popełnia dużo błędów (powyżej 4) w łączeniu liter, niektóre litery pisze inne niż we wzorze i wychodzą poza linię. Pismo rozwlekłe.	Ma problem z pisaniami z pamięci. Popełnia bardzo dużo błędów, wyrazy są trudne do odczytania.	Nie układa zdania z rozsypanki wyrazowej.

Bogusława Jastrząb, Szkoła Podstawowa w Lubieszewie

Edukacja polonistyczna klasa III

	List	Opowiadanie	Opis
4	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - miejscowość i data, - nagłówek, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity), - pozdrowienia, - podpis, - zwroty: „Tobie”, „Cię” są napisane wielką literą. <p>Praca poprawna pod względem ortograficznym. Pismo jest czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tytuł, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity). <p>Praca zgodna z tematem.</p> <p>Praca poprawna pod względem ortograficznym i językowym.</p> <p>Pismo jest czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tytuł, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity). <p>Praca zawiera co najmniej osiem przymiotników</p> <p>Praca poprawna pod względem ortograficznym i językowym. Pismo jest czytelne.</p>
3	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - miejscowość i data, - nagłówek, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity) - pozdrowienia, - podpis, - zwroty: „Tobie”, „Cię” wielką literą. <p>W pracy od 1 do 2 błędów ortograficznych.</p> <p>Pismo czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tytuł, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity). <p>Praca zgodna z tematem.</p> <p>W pracy od 1 do 4 błędów ortograficznych i językowych.</p> <p>Pismo czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi zawiera wszystkie elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tytuł, - budowa trzyczęściowa (wstęp, rozwinięcie, zakończenie – akapity). <p>Praca zawiera co najmniej 5 przymiotników.</p> <p>W pracy od 1 do 4 błędów ortograficznych i językowych.</p> <p>Pismo czytelne.</p>
2	<p>Forma wypowiedzi nie zawiera wszystkich elementów.</p> <p>W pracy 3 i więcej błędów ortograficznych. Pismo mało czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi nie zawiera wszystkich elementów.</p> <p>W pracy 5 i więcej błędów ortograficznych i językowych.</p> <p>Pismo mało czytelne.</p>	<p>Forma wypowiedzi nie zawiera wszystkich elementów.</p> <p>W pracy 5 i więcej błędów ortograficznych i językowych.</p> <p>Pismo mało czytelne.</p>
1	<p>Myli list z inną formą wypowiedzi.</p>	<p>Myli opowiadanie z inną formą wypowiedzi.</p>	<p>Myli opis z inną formą wypowiedzi.</p>

Kamila Żwirek

IV. Informacja zwrotna – DWIE GWIAZDY JEDNO ŻYCZENIE

Bardzo wygodną i szybką techniką formułowania informacji zwrotnej jest technika: *dwie gwiazdy jedno życzenie*. W informacji zamieszcza się dwa pozytywne komunikaty na temat dobrze wykonanej pracy (gwiazdy) i jedno życzenie (wskazówka do zmiany). Szczególnie polecamy tę technikę przy wprowadzaniu oceny koleżeńskiej. Ale i w tym przypadku komentarz musi się odnosić do wcześniej ustalonych kryteriów oceniania.

Nauobczu do zadania:

- pokolorujcie obrazki dowolnym kolorem;
- opiszcie ubrania znajdujące się na obrazkach;
- o każdej części garderoby użyjcie jedno zifanie.

1. Meine Mütze ist rosa.
2. Meine Jacke ist braun.
3. Meine Pulli ist grün.
4. Meine Kleid ist rot.
5. .... ist braun.

☆ Pokolorowała's wszystkie obrazki z ubraniami.

☆ Opisała's aż 5 z nich.

ŻYCZENIE:

Pamiętaj, że kolor nabierki brni w języku niemieckim „blau”, a kosełka na krótki rękaw to „T-Shirt”. Zależy, proszę, do stworzenie obrazkowego i odnajdi te stowa. *Spodobałoby się!*

Agnieszka Zagdańska, Szkoła Podstawowa nr 3 w Kołobrzegu

Cel : Potrafię odpowiedzieć na pytania uzasadniając swą wypowiedź.

Nacobezu:

- + 1. Wypiszę nazwy ubrań z wiersza „Na cebulkę”.
- + 2. Wypiszę argumenty związane doбором ubioru do pogody.
- + - 3. Odpowiem na pytanie związane z wierszem - całym zdaniem.
- 4. Odpowiem na pytanie używając 2 lub 3 argumentów.

1.

kurty, sweterok, rajstopki, spodnie

2. Argumenty: Dlaczego zakładamy...

kapelusz, gdy jest upał - bo się nie pocimy

kalosze, gdy pada deszcz - bo nie zmokniemy

rękawiczki i czapkę, gdy jest mróz - bo nie będziemy chłodzi

3. Co należy włożyć przed wyjściem na jesienny spacer?

Musimy ubrać sweter, rajstopki, kurtkę, spodnie,
czapkę i rękawiczki na jesienny spacer

4. Dlaczego należy dbać o właściwy ubiór o każdej porze roku?

Należy się ubierać tak jak jest pogoda,
to właśnie nie

Informacja Zwrotna

☆ Potrafisz wyszukać typy i wiersze

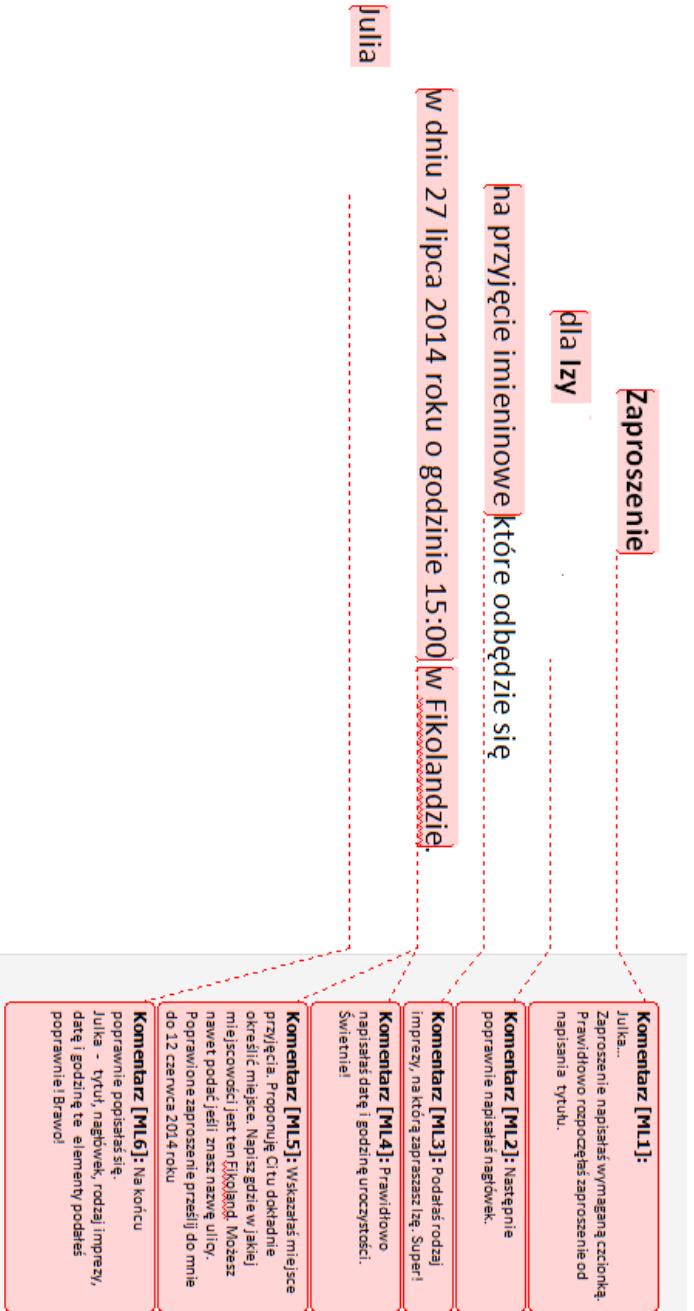
☆ Mamiesz podać argumenty (poleć 2)

Życzenie ... Odpisz sobie całym zdaniem. Czytaj
dokładnie nacobezu (pkt. 3 i 4)

Bogusława Jastrząb

V. Informacja zwrotna – ADNOTACJA

Istnieje również możliwość udzielania informacji zwrotnej przy użyciu „komentarza” – jednej funkcji edytora tekstu Microsoft Word. Ten sposób sprawdza się szczególnie w sytuacji, gdy zlecamy uczniowi wykonanie pracy na komputerze.

Maria Lewandowska, Zespół Szkół w Soli,
ocena opisowa dodana w komentarzach
w edytorze MS Word 2010.

Nacobezu do pracy :

1. Opisz jeden dzień ze swoich ferii zimowych.
2. W swoim opisie powiedz o najważniejszych wydarzeniach (nie piszemy, o której wstaliśmy, co jedliśmy itp).
3. Napisz prawidłowo zbudowane zdania i skorzystaj ze słownika ortograficznego w czasie pisania.

*** Wklej swoje zdjęcie z ferii lub wykonaj rysunek w programie graficznym.

*** Wymyśl ciekawy tytuł dla swoich kartek do dziennika klasowego.

Justyna Wiśniewska

Ferie Norberta O.

Ferie zimowe spędziłem u dziadków, którzy mieszkają w Białymstoku.

Pierwszego dnia byłem z babcią na długim spacerze. Karmiliśmy łabędzie w parku przy Pałacu Branickich i zjedliśmy podwieczorek w Restauracji Astoria. Potem poszliśmy na spotkanie Klubu Młodego Czytelnika w bibliotece.

Imnego dnia spadł śnieg i moi kuzyni uczyli jeździć mi nie na nartach biegówkach.

Specjalnie w tym celu pojechaliśmy za miasto. Mieliliśmy też bitwę na śnieżki ulepiłiśmy bałwana. Potem zrobiliśmy ognisko, na którym upiekliśmy kiełbaski.

Było bardzo zimno, więc dobrze, że babcia wzięła termos z ciepłą herbatą.

Justyna W

Dziękuję Norberce za przysłanie mi ładnej pracy i ciekawego rysunku. Wszym zadaniem było opisanie jednego dnia z ferii zimowych, a ty zrobiłaś dwa. Jesteś ambitnym chłopcem. Ciężką się ilicze na Twoją aktywność.

Justyna W

Pamiętales o wylustowaniu tekstu. Wszystkie zdania są poprawnie ułożone.

Justyna W

Twój zdania bardzo ładnie zbudowane. Trzymałaś się jednego czasu w opisie – czasu przeszłego. Może następnym razem spróbujasz za pomocą dwóch klawiszy SHIFT I ENTER podbić się liter takich jak o, w, z, i z końca wiersza.

Justyna Wiśniewska, ocena opisowa dodana w komentarzach w edytorze MS Word 2013.

Przykłady różnorodnych form informacji zwrotnych mogą stać się źródłem inspiracji dla każdego nauczyciela. Nie są one wzorcem, ale materiałem do modyfikacji i udoskonalania w celu wypracowania przez nauczyciela najbardziej efektywnej formy dialogu z uczniem, sposobu wspierania jego rozwoju, a przy tym ograniczania czasochłonności pisania komentarzy.

Kilka zdań na koniec

Chcemy zachęcić nauczycieli, aby konsekwentnie, przy współpracy z uczniami i rodzicami, wdrażali ocenę rozwojową.

Uczeń potrzebuje informacji:

- zachęcającej, podkreślającej jego mocne strony,
- zawierającej użyteczne wskazówki do pracy,
- „świeżej” (bieżącej), a nie spóźnionej,
- która wyklucza stawianie stopni lub innych ich substytutów,
- indywidualnej,
- nie krytycznej, ale wspierającej,
- o pracy ucznia, a nie o jego osobie,
- z podanym terminem możliwej poprawy.

Taka informacja zwrotna stwarza uczniowi przestrzeń do rozwoju i buduje jego adekwatną samoocenę – pozwala odkrywać mocne i słabe strony, motywuje do dalszej pracy oraz samodzielnego, odpowiedzialnego uczenia się.

5. SZYBKĄ, BIEŻĄCĄ INFORMACJĄ ZWROTNA

Maria Lewandowska, Zespół Szkół w Soli

Uczeń potrzebuje na bieżąco otrzymywać informację zwrotną na temat swojej pracy. Nauczyciel prowadząc lekcję, zadając uczniom zadania i obserwując ich wykonanie, podaje uczniom krótką informację, która pomaga im się uczyć. Często nie jest to pełna informacja zwrotna, czasami wystarczy krótka pozytywna uwaga, albo zwrócenie uwagi na błąd. Jest to dialog pomiędzy nauczycielem i uczniem. Ponieważ w klasie jest wielu uczniów, nauczycielowi potrzebne są sposoby na udzielanie szybkiej informacji jak największej liczbie uczniów.

Uczeń, uzyskując taką szybką ocenę, wie, jak ma się uczyć. Jeśli uda się tę informację przekazać pisemnie, to może z niej również skorzystać rodzic, jeśli będzie chciał mu pomóc w nauce. Nauczyciel stale monitoruje, jak przebiega rozwój ucznia. Wymaga to systematycznej obserwacji podopiecznego oraz przekazywania od razu informacji, które mu pomogą w pracy. Mówimy o informacji bieżącej, udzielanej natychmiastowo. Jeśli nauczyciel z nią zwleka, uczeń z niej nie skorzysta, bo nie będzie pamiętał, czego dotyczyła praca, w jaki sposób i jakie umiejętności kształcił. Ważne też, aby informacja zwrotna, zwłaszcza w klasach I–III, była krótka, zwięzła i zrozumiała.

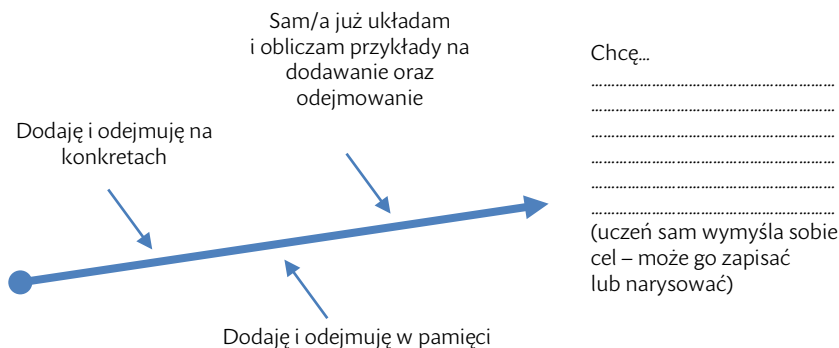
Udzielanie na bieżąco informacji zwrotnej jest trudne, jednak zastosowanie odpowiednich metod pozwala ten proces uprościć. Poniżej przedstawiamy jak przygotowywać rozwojową ocenę w formie linii, schodów czy drzewa.

Inny przykład wykorzystania drzewa proponuje Ewa Nawrocka, nauczycielka Szkoły Podstawowej nr 7 w Świdniku. W jej propozycji jest to drzewko dla jednego ucznia, a gałęzie to poszczególne umiejętności (np. czytanie, kaligrafia, wypowiedzi ustne, liczenie w pamięci, rozwiązywanie zadań). Na podstawie tak opracowanego drzewa każde dziecko może obserwować swój rozwój bez porównywania się z innymi.

Linie

Nauczycielka przedstawia uczniom linię oceny ciągłej pewnej umiejętności. Na przykładzie poniżej jest to umiejętność dodawania:

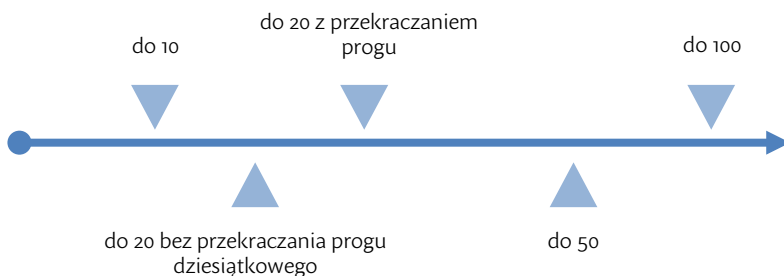

Justyna Wiśniewska

Uczeń sam ocenia swoje postępy, stawiając kropkę w odpowiednim miejscu, lub nauczyciel to robi na linii ucznia.

Linie do rachunku pamięciowego

Bez błędnie dodają i odejmują do...

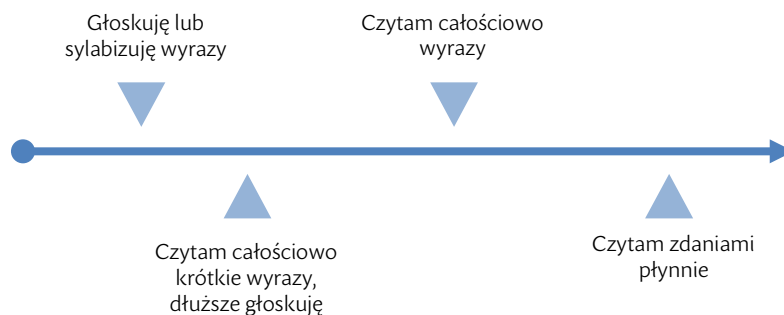

Bez błędnie mnożą do...

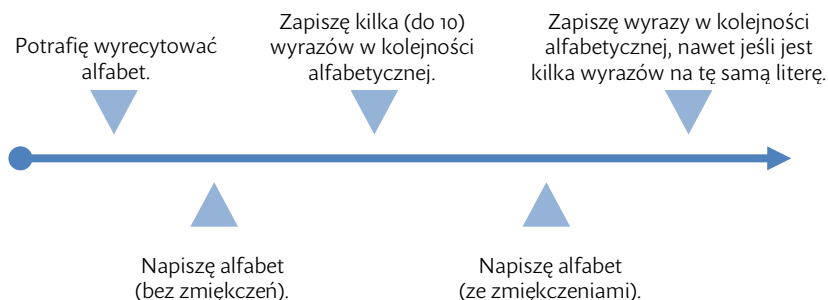

Propozycje Ewy Nawrockiej

Nauczyciel sam tworzy linie dla swoich uczniów, uwzględniając potrzeby swojej klasy. Linie mogą być przydatne również do prac ustnych. Poniżej propozycja linii dotycząca umiejętności czytania w klasie I:

Przykład zastosowania linii do oceny znajomości alfabetu prezentuje Bogusława Jastrząb:

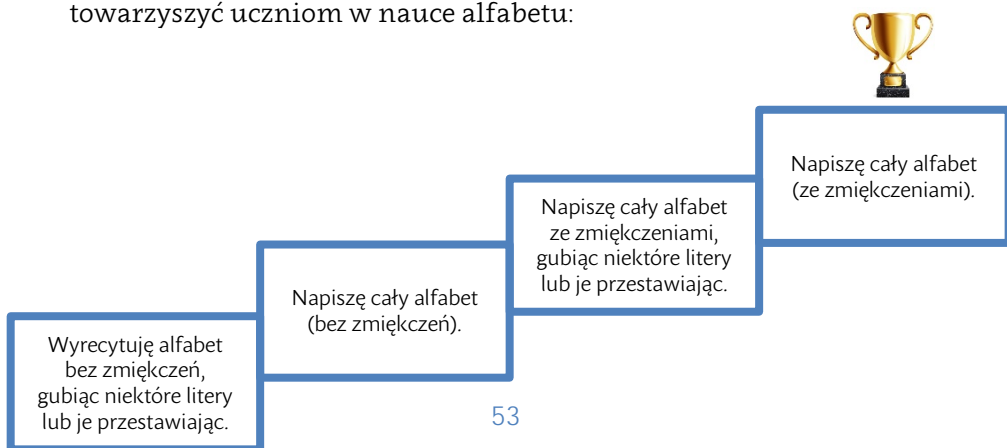

Ważne jest, aby nie zaczynać linii od braku umiejętności, gdyż wtedy uczeń nie ma pozytywnej motywacji. Z tego powodu w ostatnim przykładzie pierwsza linia rozpoczyna się od: „potrafię wyrecytować alfabet”, a nie: „nie znam alfabetu”. Zaczynając dopiero lekcje o alfabecie, można by zacząć od: „wymieniam początkowe litery alfabetu”, które prawdopodobnie zna każde dziecko.

Schody

Jeszcze innym sposobem na przekazanie krótkiej informacji zwrotnej stosowanym przez nauczycielki są schodki, które „prowadzą” ucznia do sukcesu. Dziecko może samo zaznaczać, jak wysoko już jest. Może to robić też nauczyciel.

Przedstawiamy propozycję Bogusławy Jastrząb. Te schody mają towarzyszyć uczniom w nauce alfabetu:

Jak zauważa nauczycielka, dzięki takim schodom uczniowie są motywowani do nauki. Chcąc zachęcić uczniów do nauki alfabetu, można na szczycie schodów ustawić nagrodę – puchar. Co jakiś czas sprawdzamy znajomość alfabetu – każdy uczeń zapisuje go i sprawdza, czy zrobił to poprawnie. Następnie przykleja na odpowiednim schodku swoje imię. Dzieci lubią się „wspinać”, by osiągnąć sukces. W mojej klasie po dwóch tygodniach nie było już nikogo na pierwszych dwóch schodkach.

Schody mogą towarzyszyć zdobywaniu każdej nowej umiejętności.

6. MONITOROWANIE PRACY UCZNIA

Bogusława Jastrząb, Szkoła Podstawowa w Lubieszewie

Przez monitorowanie pracy ucznia rozumiemy zbieranie informacji o procesie uczenia się, analizowanie ich, wyciąganie wniosków i dostosowywanie do nich sposobów nauczania.

Nauczyciel powinien właściwie planować pracę z uczniami, dostosowując metody nauczania do ich potrzeb. Dzięki temu może uniknąć sytuacji, w której uczniowie nie są gotowi do przejścia do następnego tematu. Monitorowanie ułatwia też nauczycielowi indywidualizację nauczania tak, aby każdy uczeń czynił widoczne postępy w nauce.

Na potrzebę monitorowania wskazuje ocenianie kształtujące.

Ocenianie kształtujące polega na pozyskiwaniu przez nauczyciela i ucznia w trakcie nauczania informacji, które pozwolą rozpoznać, jak przebiega proces uczenia się, aby:

1. Nauczyciel modyfikował dalsze nauczanie,
2. Uczeń otrzymywał informację zwrotną pomagającą mu się uczyć.

W swoich obszernych badaniach John Hattie (*Visible Learning*) pokazuje, że zapewnienie oceny kształtującej (rozumiane właśnie jako monitorowanie przez nauczyciela swojej pracy) daje najwyższe wyniki w podnoszeniu efektywności nauczania.

Nauczyciel, który nie monitoruje swojej pracy z uczniami, który nie sprawdza, czy uczniowie już opanowali temat, wyłącza uczniów

z procesu realizacji programu. Jeśli dany temat czy umiejętność nie zostały przez część uczniów opanowane, to nie jest możliwe, aby następne tematy mogły być zrealizowane. Jeśli uczniowie nie nauczyli się dodawania w zakresie 20, nie poradzą sobie z dodawaniem w zakresie 100. W takiej sytuacji nauczyciel powinien zmodyfikować swój plan, poszukać przyczyn nieosiągnięcia celu, a przy powtórnym podejściu do tematu – zmienić metody pracy.

Jeśli uczniowie są włączeni w monitorowanie swojego uczenia się, mają okazję przyjrzeć się własnej pracy, a przez to stać się odpowiedzialnymi i świadomymi uczestnikami tego procesu. Uczniowie mogą pomóc nauczycielowi w monitorowaniu poprzez samoocenę. Dokonywać jej mogą nawet uczniowie klas I–III, ale trzeba ich do tego przygotować. Jeśli uczniowie nauczą się rzetelnej, obiektywnej samooceny, będą potrafili stwierdzić, na jakim są etapie uczenia się, i ocenić, czy ich praca przynosi zakładane efekty.

Nauczyciel może w różny sposób monitorować pracę uczniów, np.: prowadząc portfolio ucznia, tworząc rubriki dla danego etapu edukacji lub do konkretnego zagadnienia, układając karty umiejętności („Co będę umiał w danym miesiącu”), tworząc schodki umiejętności, stosując samoocenę przy pomocy świateł – metodników.

Najlepiej, żeby uczeń również prowadził swój monitoring, aby widział i wiedział, „gdzie jest i dokąd zmierza”. Przykładem monitoringu mogą być schodki lub linie oceny, które opisujemy w rozdziale piątym.

Kolejnym przykładem monitorowania jest śledzenie nauki czytania z rubriksem. Po ustaleniu kryteriów do opanowania tej umiejętności, uczeń z nauczycielem sprawdza, na jakim jest „etapie – poziomie” w czytaniu. Następnie co 3–4 tygodnie obserwują postępy w nauce. Dzięki temu uczeń dokładnie wie, nad czym ma pracować, aby osiągnąć najwyższy poziom w czytaniu.

Sama do monitorowania postępów wszystkim uczniów stosuję tabelę oceny umiejętności kolorami. Zaznaczam jedną z trzech barw poziom opanowania przez swoich podopiecznych poszczególnych umiejętności.

WZKŁADEN	Narcisz	Agoni	Kuku	Martyn	Przem	Karol	Schizjan 1	Nikola	Adam S	Sebastian W	Agatona	Olga	Adam W
aliter													
szepc - wspania													
Rozprz - odzian													
głoki - litery													
lewa - prawa													
liczby składowe													
< > =													
szaregi - spójni													
staki drogowe													
odkazywanie 10													
odkazywanie 10													
numer alarmowy													
rodzaje zła													
figury geometr.													
ó - u													
cechy jesieni													
nazwy drzew 3													

Patrząc na wypełnioną tabelę, wiem, czy mogę iść dalej, czy powinienam zatrzymać się i wrócić jeszcze do tematu, zmieniając sposób nauczania.

7. TECHNOLOGIE INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNE (TIK) POMOCNE W UDZIELANIU INFORMACJI ZWROTNEJ

Beata Zwierzyńska

Każdy, kto uczy najmłodszych, wie, jak ważne jest, aby uczyć dzieci większej koncentracji i wytrwałości. Naukowcy zgadzają się, że nadużywanie nowoczesnych technologii w tym nie pomaga⁵. Jest to widoczne szczególnie w klasach I-III. Mimo wszystko najmłodsze dzieci uwielbiają tablety, smartfony i komputery. My, dorośli, doceniamy dostępność i cieszymy się z wygody używania TIK, ale irytuje nas jego nieuzasadniona wszechobecność.

Ocenianie kształtujące można wzbogacić o to, co atrakcyjne dla małych fanów technologii cyfrowych⁶, ale musimy uważać, aby nie przeprowadzić TIK-owej karykatury lekcji. Z TIK-iem może stać się to samo, co z OK-ejowymi „światłami”⁷. Niektórzy sądzą, że używanie trójkolorowych karteczek na lekcjach (zielona – „zrozumiałem”, żółta – „proszę o pomoc”, czerwona – „nie rozumiem”) oznacza, że nauczyciel biegle używa oceniania kształtującego w pracy. Kolorowe karteczki mogą stać się karykaturą zachęcania do uczenia się, kiedy nauczyciel mówi: „Jeśli nie przyniesiesz kartek na kolejną lekcję, dostaniesz jedynkę!”. Bądźmy więc świadomi, że TIK może także demotywować ucznia i utrudniać jego uczenie się.

---

⁵ <http://ksiazki.wp.pl/tytul,Prof-Manfred-Spitzer-przyczyna-tak-duzej-popularnosci-ksiazki-Cyfrowa-demencja-jest-pewien-brak-rownowagi,wid,20686,wywiad.html?ticaid=113c93>

⁶ <http://www.edunews.pl/system-edukacji/przyszlosc-edukacji/622-cyfrowi-tubylcy-i-imigranci>

⁷ <http://www.ceo.org.pl/pl/ok/news/metodnik-ok-eja>

Zatem jeśli:

- nie wiesz, po co jest ci potrzebny dany program,
- nie umiesz go używać,
- zamiast usprawniać pracę, program ją spowalnia,
- zamiast pomagać, rozprasza uwagę uczniów...

odłóż tę aplikację na bok – nie ma sensu jej używać.

Co może usprawnić lub uatrakcyjnić **podawanie celów i kryteriów sukcesu** na lekcji?

- **Zwykły projektor multimedialny i komputer.** Wystarczy wyświetlić na lekcji to, co przygotowujemy wcześniej w edytorze tekstu. Projektory są coraz tańsze, a lampy mają żywotność przeciętnie 4000 godzin. To oznacza, że cele możemy wyświetlać całą godzinę lekcyjną przez 5000 lekcji, czyli przez wiele lat. To duża oszczędność czasu oraz wygoda dla uczniów, którzy mogą w każdej chwili spojrzeć na obraz na ścianie (bo nie potrzebujemy do tego nawet ekranu, a tym bardziej tablicy interaktywnej!). W mojej pracy ważnym elementem jest sam **pilot** do projektora. Lubię, jeśli ma przyciski „blank” (wyłącza on obraz, nie wyłączając trwale projektora, dzięki czemu mogę pracować przez chwilę na komputerze, nie zdradzając, co mam na ekranie) oraz „timer” (umożliwiający mierzenie czasu).
- Przesyłanie rodzicom celów, kryteriów czy informacji zwrotnej za pomocą **e-maila i e-dziennika** lub udostępnianie ich na **Dysku Google**, co daje możliwość szybkiego otrzymania informacji zwrotnej od rodzica czy ucznia.
- Dzięki programom do tworzenia **komiksów** możemy prowadzić atrakcyjny „dziennik nauki”. Uczeń może sam zobaczyć, jak rozrasta się jego wiedza.

- Za pomocą programu **Voki**⁸ możemy zaprezentować cele, tworząc animację i dodając do niej głos. Potem można umieścić awatara na stronie klasy lub blogu nauczyciela.
- Wirtualne tablice, np. www.pinterest.com, na których doklejamy kolejne elementy na wzór karteczek „sklerotek”. Cele i kryteria możemy wstawiać dzień przed lekcją, aby uczniowie mogli się z nimi wcześniej zapoznać. Przykładowa tablica: <http://pl.pinterest.com/beataagnieszkaz/angielski-w-klasie-2>.

- Kolejną aplikacją, którą możemy wykorzystać do przekazywania celów i kryteriów jest <http://learningapps.org>. Za jej pomocą można stworzyć np. **krzyżówkę** z haseł, które pojawiły się na wcześniejszych lekcjach (nadbudowujemy wiedzę). Po jej rozwiązaniu (indywidualnie, w parach lub w grupie) może ukazać się hasło dotyczące celów nowej lekcji. Możliwe jest też stworzenie gry, w której pod koniec lekcji uczniowie układają z **roszypanki wyrazowej** kryteria sukcesu.

⁸ W tym programie można samodzielnie nagrać głos lub skorzystać z funkcji lektora, co przydaje się np.: na języku obcym: <http://www.voki.com>.

- Pomocne mogą być również **mapy myśli**. Uczniowie widzą dzięki nim powiązania pomiędzy poszczególnymi kryteriami. Wiele kreatorów takich map oferuje możliwość przesłania ich e-mailem lub zamieszczenia na stronie szkoły czy blogu. Polecam samouczek na ten temat przygotowany w ramach programu *Aktywna edukacja*: <http://samouczi.ceo.org.pl/learn/index/14>.

Informacja zwrotna z TIK-iem

Największą korzyścią korzystania z TIK jest możliwość łatwego i szybkiego tworzenia baz danych, co stanowi oszczędność czasu dla nauczyciela oraz zwiększa dostępność informacji dla uczniów i rodziców. Każdy nauczyciel piszący IZ dla swoich uczniów z pewnością doceni następujące pomysły:

- Założenie każdemu uczniowi portfolio na Dysku Google. Taki dokument udostępniamy tylko jemu, a sami tylko współedytujemy go. Dodatkowo możemy w naturalny sposób zaangażować rodziców, którzy podali swój adres e-mail do kontaktu.
- Bardzo prostą funkcją jest również wstawianie komentarzy w edytorach tekstu. Można stosować ją z powodzeniem nie tylko na zajęciach komputerowych, jeśli tylko praca zostaje oddana przez dziecko w formie elektronicznej. W Microsoft Word wystarczy odszukać zakładkę „Recenzja” i kliknąć przycisk „Nowy komentarz”. W darmowych pakietach biurowych OpenOffice i LibreOffice wyszukujemy w menu pozycji „Wstaw” i klikamy „Komentuj”.
- Bardziej zaawansowanym narzędziem jest www.screencast.com, za pomocą którego możemy udzielić ustnej informacji zwrotnej. Uczeń widzi, do czego odnosimy się i może wielokrotnie odtworzyć naszą IZ sam lub wraz z rodzicem. Bezpłatnie możemy mieć zapisanych na stronie kilka gigabajtów danych. Przykład zastosowania tego narzędzia do sprawdzenia pracy pisemnej z języka angielskiego autorstwa Wiesławy Kozieł ze Szkoły Podstawowej nr 2 w Skawinie można zobaczyć pod adresem www.screencast.com/t/FRI2TCGTq8 (dostęp: 20.02.2015).

8. UCZNIOWSKIE PORTFOLIO

Katarzyna Młodożeniec, Szkoła Podstawowa nr 9
Społecznego Towarzystwa Oświatowego

Na początku roku szkolnego dowiedziałam się od dyrekcji, że w klasach pierwszych odchodzimy od ocen wyrażonych stopniem czy innym symbolem. Ponieważ od lat pracuję częściej udzielając uczniowi informacji zwrotnej niż wystawiając oceny, pomysł bardzo mi się spodobał. I wtedy pojawiło się „ale” – co dalej? Dokumentowanie przebiegu procesu nauczania stanowi obowiązek. W dzienniku nie ma miejsca na opis, poza tym, gdzie umieszczać pracę i sprawdziany? Segregator odpadł w przedbiegach, bo często wypadają z niego kartki, jest ciężki, zajmuje sporo miejsca i rodzice rzadko do niego zagląдают. Współpracując z Centrum Edukacji Obywatelskiej, doszliśmy do wniosku, że lepiej się sprawdzi zeszyt A4, do którego nauczyciel może wklejać prace uczniów podlegające ocenie. Jest lekki, kartki nie wypadną i daje sporo miejsca do pisania. Prowadzenie portfolio w zeszycie zaczyna się sprawdzać.

Pytania, na które warto odpowiedzieć:

1. Co powinno znaleźć się w portfolio? Jakie informacje powinno zawierać oprócz oceny?
2. Które prace umieszczać w portfolio?
3. Jak często dokonywać oceny?
4. Jak zachęcić rodziców do korzystania z portfolio?
5. Czy podzielić prace uczniów na poszczególne obszary kształcenia, czy wklejać bez podziału?

6. Czy uczniowie mogą wybrać sobie pracę do oceny, czy tylko nauczyciel podejmuje taką decyzję?
7. Jaką formę ma mieć ocena pracy ucznia? Czy tabela jest dopuszczalna? A może nauczyciele powinni pisać listy?

1. Co powinno znaleźć się w portfolio?

Jeżeli ma być ono dokumentem, który obrazuje rozwój umiejętności oraz przyrost wiedzy ucznia, warto zrezygnować z treści, które nie dotyczą tematu. Myślę, że można odejść od korespondencji z rodzicami i nie umieszczać informacji przeznaczonych dla nich, tylko skupić się na procesie uczenia się.

Portfolio przeznaczone jest dla ucznia i jego rodziców. Dla ucznia, gdyż dotyczy jego pracy. Dla rodziców, gdyż powinno dawać informacje, jak mogą pomóc dziecku w uczeniu się.

Sprawdza się pozostawienie na początku 2 kartek i sukcesywne umieszczanie w nich stałych kryteriów oceniania do niektórych umiejętności np.: piękne czytanie, staranne pisanie, rozwiązywanie zdań z treścią, estetyka prac, itp. (więcej na ten temat w rozdziale pierwszym). Dzięki temu możemy, wpisując ocenę, używać uogólnień typu: „pisz starannie”, albo „zadbaj o estetykę następných prac”. Stałe kryteria przydają się również rodzicom, kiedy chcą wspomóc dzieci w nauce.

Najważniejszą część portfolio stanowią prace uczniów, które zostaną ocenione komentarzem. Dobrym sposobem jest pozostawienie lewej strony zeszytu na informacje zwrotne do prac ucznia i przeznaczenie prawej na wklejanie prac ucznia. Jeśli praca wymaga poprawy, warto zostawić miejsce na zamieszczenie jej oraz nowego komentarza nauczyciela.

2. Które prace umieszczać w portfolio?

Warto przedyskutować tę decyzję z innymi nauczycielami nauczania wczesnoszkolnego w szkole, a także na bieżąco rozmawiać o tym z uczniami. Najważniejsze jest, żeby prace w portfolio pokazywały proces uczenia się ucznia i jego rozwój, np.: pierwsza próba pisania litery w liniaturze i widoczne postępy po jakimś czasie spędzonym na ćwiczeniach, kolorowanie według kryteriów za pierwszym razem i dużo lepsze efekty po tygodniu.

Informacja dla rodziców

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Pamiętaj o

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

1. Co było dla mnie dziś ważne?
2. Co rozumiem, a czego nie rozumiem?
3. Jaki mam pytanie?
4. Co mam dziś zadanie?
5. Co mam dziś zadanie?
6. Co chciałbym jeszcze powtórzyć?

Już umiem...

_____

_____

_____

_____

_____

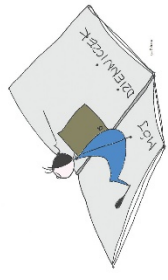

SZKOŁA UCZĄCA SIĘ

Twój dzienniczek

Imię _____

Nazwisko _____

Kodki, klasowy

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Stale leczyta

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

Okładka uczniowskiego portfolio zaproponowana w programie Szkoła Ucząca Się.

Można zaproponować uczniowi dokonanie samodzielnego wyboru pracy do oceny – budzi to zaufanie do nauczyciela, daje poczucie bezpieczeństwa i uczy dzieci odpowiedzialności za własną naukę. Warto spróbować.

3. Jak często dokonywać oceny?

Częstotliwość oceniania zależy od potrzeb oraz od przebiegu procesu uczenia się. Warto wkleić pracę, która stanowi wynik pierwszej próby, gdy uczeń zaczyna pracować nad daną umiejętnością, a następnie prace w trakcie zdobywania umiejętności i podsumowującą. Jedna z moich uczennic, sześciolatka Helena, powiedziała, spoglądając na swoje prace wstecz: „O! Jak ładnie teraz piszę. A myślałam, że nadal tak samo krzywo!”.

4. Jak zachęcić rodziców do przeglądania portfolio?

Czasami łatwiej pracować z dziećmi niż z ich rodzicami. W pracy z portfolio mogą nam pomóc uczniowie. Zachęcajmy ich do pokazywania zeszytu rodzicom. Zamieszczajmy w nim wskazówki dla opiekunów: „Mamo, tato, chcę Wam pokazać, czego się nauczyłem i nad czym chcę popracować.”. Zachęćmy dzieci, żeby w piątek dokonywały samooceny poprzez np. zaznaczenie kolorem, czego się nauczyły w ostatnim tygodniu. To motywuje dzieci do pokazania zeszytu rodzicom.

5. Czy podzielić prace uczniów na poszczególne obszary kształcenia, czy wklejać je bez podziału?

Moim zdaniem podział nie jest potrzebny. Jednak warto ustalić to z innymi nauczycielami, aby portfolio w całej szkole wyglądały podobnie.

6. Czy uczniowie mogą wybrać sobie pracę do oceny, czy tylko nauczyciel podejmuje taką decyzję?

Warto zaproponować dokonanie wyboru uczniom. Może to jednak być dla nich za trudne. Sprawdziany, kartkówki i powtórki materiału proponuje sam nauczyciel i to jego ogląd jest najważniejszy, gdyż ma największą świadomość, które z nich obrazują rozwój ucznia. Uczniowie wykonują w szkole wiele prac i na pewno nie

warto ich wszystkich wklejać do zeszytu. Z czasem nauczyciel i uczniowie nauczą się, które z prac są warte dokumentowania, a które nie.

7. Jaką formę ma mieć ocena pracy ucznia? Czy tabela jest dopuszczalna? A może nauczyciele powinni pisać listy?

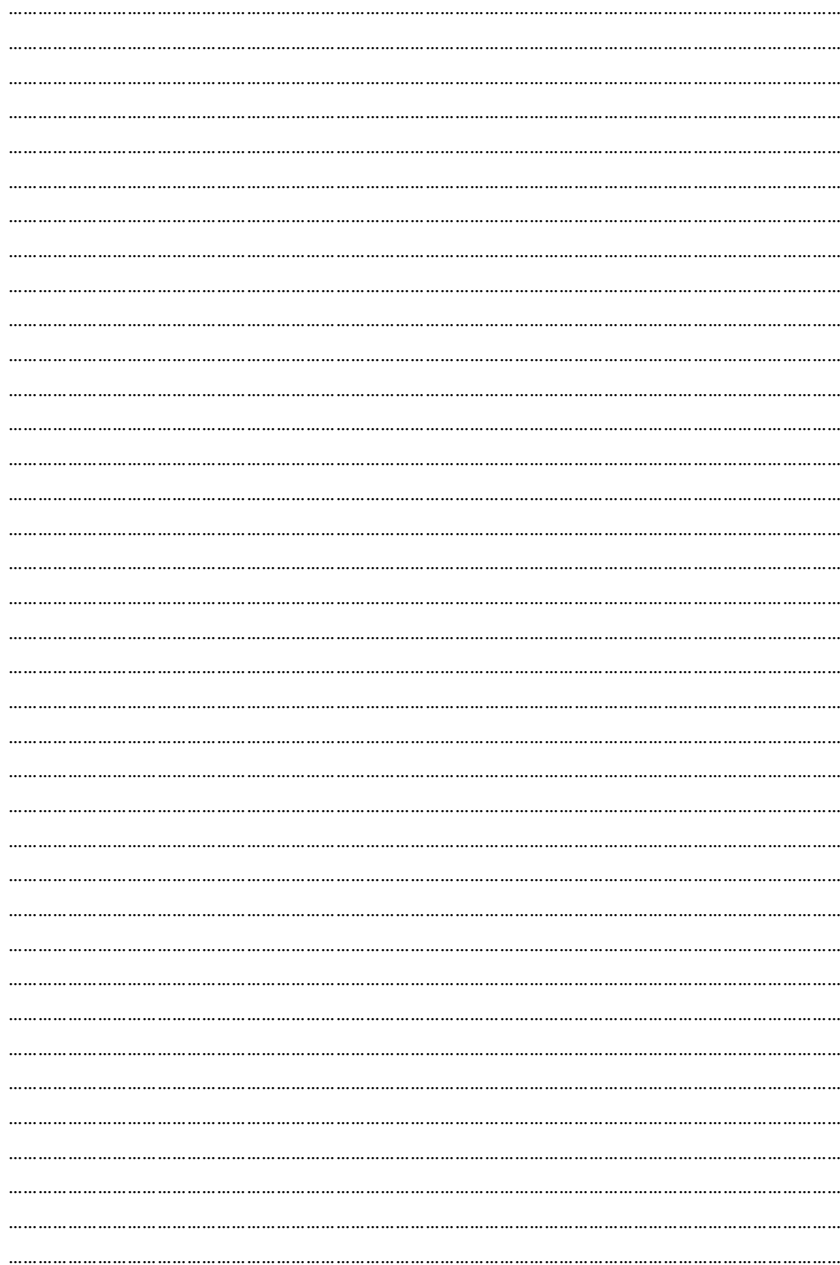
Wszystko zależy od naszej decyzji. Niektórzy lubią tabele, a inni krótkie listy do ucznia. Najmłodsze dzieci lubią zarówno piktoqramy w tabelce, jak i krótkie liściki. Moim zdaniem zawsze powinniśmy napisać kilka słów od siebie, ale nie za dużo. Więcej o formach pisemnej oceny rozwojowej przeczytasz w rozdziale czwartym.

Dzięki rozmowom z innymi nauczycielkami nauczania wczesnoszkolnego dowiedziałam się, że propozycja portfolio spotyka się z bardzo dobrym przyjęciem przez rodziców. Ten sposób daje im znacznie więcej (i na bieżąco) informacji o postępach ich dzieci niż ocena opisowa na koniec roku.

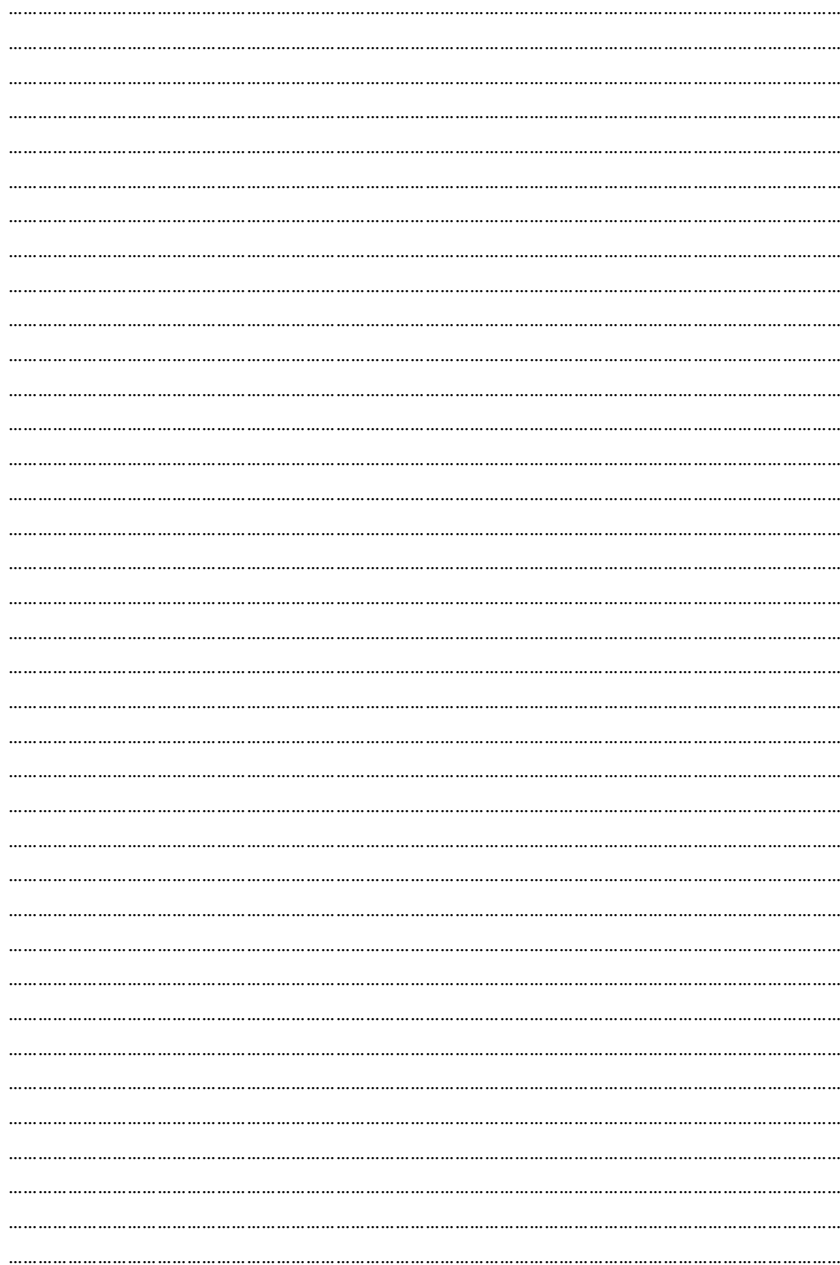

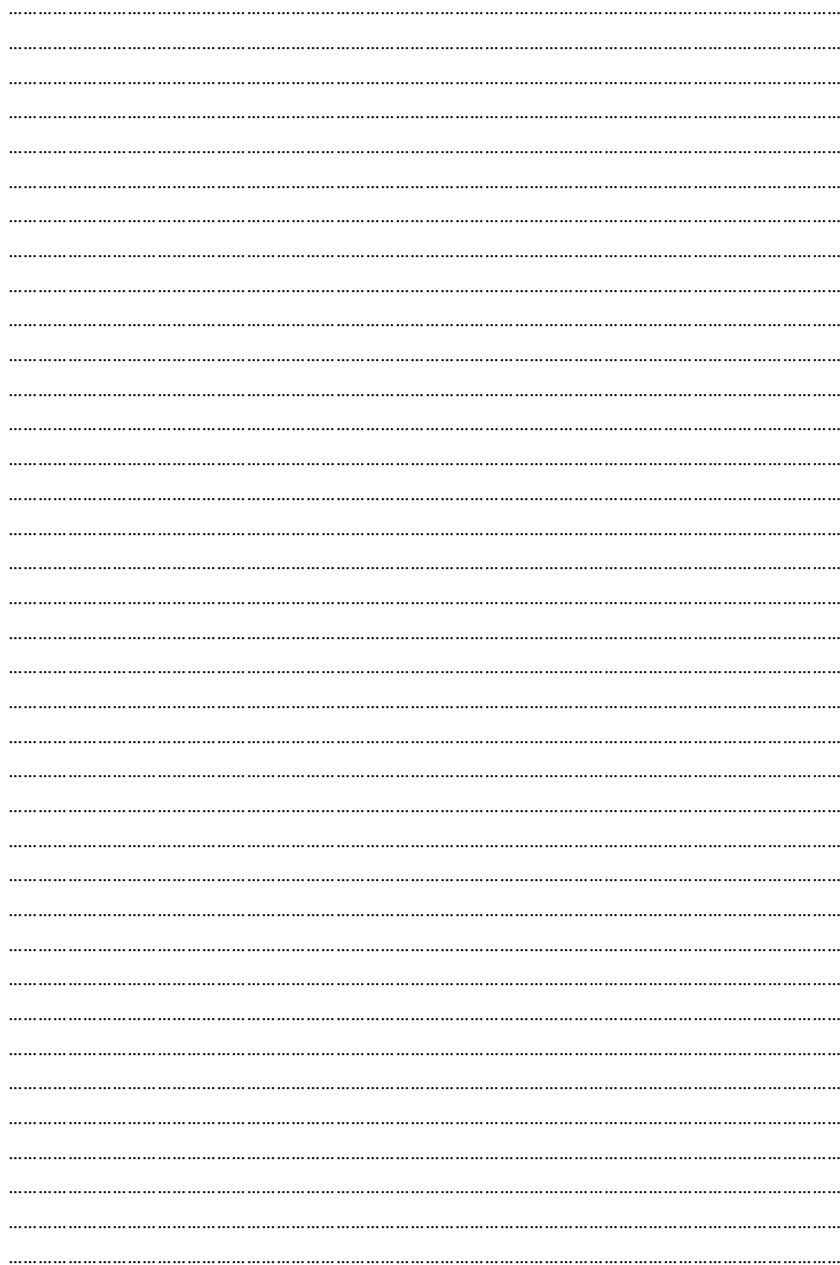
MIEJSCE NA NOTATKI

A series of 30 horizontal dotted lines for taking notes.

ISBN 978-83-64602-40-5

Egzemplarz bezpłatny

Projekt „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.